

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Katedra sociální práce

Bc. Lucie Kadlecová

**Soudní sociální pracovník a jeho role
ve věcech péče soudu o nezletilé**

Forensic social worker and his role
in judicial care for minors

Diplomová práce

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce PaedDr. PhDr. Mgr. Danielu Hanušovi, LL.M., Ph.D., MBA za jeho odborné vedení při zpracovávání této práce. Zároveň děkuji JUDr. Soně Soukupové za cenné odborné a praktické rady a pomoc při získání výzkumného vzorku.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 7. 2023

Bc. Lucie Kadlecová

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje oblasti forenzní, tj. soudní sociální práce, respektive pozici soudního sociálního pracovníka, jež je předmětem pilotního testování na daných okresních soudech v České republice v rámci projektu Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“. Primárním cílem této práce je posoudit, jaký význam má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému v rámci soudních řízení ve věcech péče o nezletilé děti z pohledu soudního sociálního pracovníka. Teoretická část představuje zahraniční i české pojetí forenzní sociální práce a roli forenzního sociálního pracovníka v zahraničí, seznamuje s projektem Justiční akademie, jeho projektovými aktivitami a inspirativními zahraničními modely a přístupy, jež jsou testovány při utváření praxe v českém prostředí. Velká pozornost je zde věnována samotné pozici soudního sociálního pracovníka a roli soudního sociálního pracovníka v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Praktická část diplomové práce je postavena na kvalitativním typu výzkumu, v rámci něhož byla užitá technika polostrukturovaných rozhovorů.

Klíčová slova

soudní sociální pracovník, forenzní sociální práce, dítě, soud, justiční systém

Abstract

This diploma thesis is focused on forensic social work and the position of a forensic social worker, which is the subject of pilot testing in some district courts in the Czech Republic within the „Improvement of access to justice for vulnerable groups“ Judicial Academy project. The primary goal of this thesis is to assess the importance of the position of the forensic social worker in the Czech justice system in the context of judicial care for minors from the point of view of the forensic social worker. The theoretical part of this thesis presents foreign and Czech forensic social work concepts and the role of a forensic social worker abroad. It also presents the Judicial Academy project, its activities and inspiring foreign models and approaches that are tested when shaping practice in the Czech environment. Focus is put on the position of the forensic social worker and the role of the forensic social worker in judicial care for minors according to Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings. The empirical part of this thesis is based on a qualitative type of research in which the technique of semi-structured interviews was used.

Keywords

forensic social worker, forensic social work, child, court, judicial system

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Forezní sociální práce.....	9
1.1 Zahraňní pojetí forezní sociální práce	9
1.1.1 Zahraňní pojetí role forezního sociálního pracovníka	11
1.2 České pojetí forezní sociální práce.....	13
2 Projekt Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“	14
2.1 Představení projektu	14
2.2 Projektové aktivity	16
2.3 Inspirativní modely ze zahraničí	18
2.3.1 Problem-solving justice	18
2.3.2 Terapeutická jurisprudenc.....	21
2.3.3 Cochemská praxe.....	23
3 Pozice soudního sociálního pracovníka	25
3.1 Smysl existence pracovní pozice.....	26
3.2 Cílové skupiny.....	28
3.3 Systémový kontext	29
3.4 Organizační rámec.....	30
3.5 Náplň práce soudního sociálního pracovníka.....	33
3.6 Předpoklady k výkonu profese	36
4 Role soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé	38
4.1 Zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů k dětem a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.....	38

VÝZKUMNÁ ČÁST.....	40
5 Vymezení výzkumu.....	40
5.1 Výzkumné cíle.....	40
5.2 Metoda a technika výzkumu	41
5.3 Výzkumný vzorek	41
6.4 Sběr dat.....	42
5.5 Zpracování dat.....	43
6 Analýza a vyhodnocování dat	44
6.1 První dílčí výzkumný cíl	44
6.2 Druhý dílčí výzkumný cíl.....	48
6.3 Třetí dílčí výzkumný cíl	51
6.4 Čtvrtý dílčí výzkumný cíl.....	53
Shrnutí výzkumu	55
Závěr.....	57
Seznam použitých zdrojů	58
Seznam příloh.....	66
Příloha č. 1 – osnova otázek pro rozhovor s respondenty.....	66

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá oblastí forenzní, tj. soudní sociální práce. Konkrétněji se zaměřuje na roli soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé. Hlavní výzkumnou otázkou této práce je posoudit, jaký má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému význam v rámci soudních řízení ve věcech péče o nezletilé děti z pohledu soudního sociálního pracovníka.

K výběru tohoto tématu mě vedla skutečnost, že se jedná o téma, jež je velice aktuální, neboť pilotní testování zmiňované pozice soudního sociálního pracovníka v rámci projektu Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ stále probíhá.

Diplomová práce je složena z teoretické a výzkumné části. Teoretická část je strukturovaná do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se věnuje zahraničnímu i českému pojetí forenzní sociální práce a také úloze forenzního sociálního pracovníka v zahraničí. Druhá kapitola představuje projekt Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“, a to včetně projektových aktivit a inspirativních modelů a přístupů ze zahraničí, jež jsou testovány při utváření praxe v českém prostředí. Pozornost je zde věnována tzv. problem-solving justice, terapeutické jurisprudenci a cochemské praxi. Ve třetí kapitole je podrobněji rozebírána pozice soudního sociálního pracovníka. Tato kapitola seznamuje se smyslem existence pracovní pozice, s cílovými skupinami, systémovým kontextem, s náplní práce soudního sociálního pracovníka a informuje o předpokladech k výkonu profese. Čtvrtá kapitola se s ohledem na zaměření této práce zabývá rolí soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé a představuje zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů k dětem a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Na teoretickou část diplomové práce poté navazuje část výzkumná, jež je postavena na kvalitativním typu výzkumu, pomocí něhož se snažím dosáhnout hlavního výzkumného cíle této diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Forezní sociální práce

Sociální práce je profesí a disciplínou, která má velice široké pole působnosti. Soustředí se na řadu oblastí, na různé cílové skupiny a pojí se s dalšími vědními obory.¹ Ve spojitosti s právní oblastí hovoříme o tzv. forezní sociální práci. Cílem této kapitoly je nejprve představit zahraniční pojetí forezní sociální práce a s tím spojenou úlohu forezního sociálního pracovníka, a posléze také české pojetí forezní sociální práce.

1.1 Zahraniční pojetí forezní sociální práce

Počátky forezní sociální práce se objevují zkraje 20. století ve Spojených státech amerických.² Těžko se však dělí od počátků samotné sociální práce,³ neboť sociální pracovníci se vždy zasazovali o zlepšování sociálních podmínek a o právní ochranu často opomíjených, zranitelných skupin osob.⁴ Není tedy divu, že jsou základy forezní sociální práce postaveny na obecných principech sociální práce jako takové.⁵

Těmito principy, jak udává Mezinárodní federace sociálních pracovníků, jsou podpora sociálních změn a rozvoje, podpora sociální soudržnosti a také zplnomocňování a posilování lidí za účelem naplnění jejich blahobytu.⁶ Vedle toho se dále jedná o „*principy sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní odpovědnosti a respektu k rozmanitosti.*“⁷

¹ KVĚTENSKÁ, D. Forezní sociální práce a možnosti jejího uplatnění. In: *Listy sociální práce*. APSS ČR, ČR: 2015. 3(3), ISSN 2336-2332. s. 19

² MASCHI, T., KILLIAN, M. L. The Evolution of Forensic Social Work in the United States: Implications for 21st Century Practice. In: *Journal of Forensic Social Work*. Taylor & Francis Group, Routledge, UK: 2011. 1(1), ISSN: 1936-9298. DOI: 10.1080/1936928X.2011.541198. s. 10

³ MASCHI, T.; LEIBOWITZ, G. S. (ed.). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues Across Diverse Populations and Settings*. 2. vyd. New York: Springer Publishing Company, 2018. ISBN: 978-0-8261-2067-0. s. 16

⁴ MASCHI, T., KILLIAN, M. L. The Evolution of Forensic Social Work in the United States: Implications for 21st Century Practice. In: *Journal of Forensic Social Work*. Taylor & Francis Group, Routledge, UK: 2011. 1(1), ISSN: 1936-9298. DOI: 10.1080/1936928X.2011.541198. s. 9

⁵ MASCHI, T.; LEIBOWITZ, G. S. (ed.). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues Across Diverse Populations and Settings*. 2. vyd. New York: Springer Publishing Company, 2018. ISBN: 978-0-8261-2067-0. s. 11

⁶ INTERNATIONAL FEDERATION OF SOCIAL WORKERS. Global Definition of Social Work. *IFSW*. [online]. Copyright © 2023 Mezinárodní federace sociálních pracovníků. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

⁷ *ibid.*

Definice forenzní sociální práce existuje celá řada – od těch obecnějších po ty specifitější. Ze zahraničních pramenů je na místě zmínit The National Organization of Forensic Social Work, která forenzní sociální práci obecně definuje jakožto „*aplikaci sociální práce na otázky a problémy týkající se práva a právních systémů.*“⁸ V širším slova smyslu se pak jedná o „*praxi sociální práce, která jakýmkoli způsobem souvisí s právní problematikou a soudními spory, a to jak trestními, tak občanskými.*“⁹

Široké pojetí nabízí také Robert L. Barker a Douglas M. Branson, kteří definují forenzní sociální práci jakožto „*odbornou specializaci, která se zaměřuje na styčnou plochu mezi právním systémem a systémem lidských služeb ve společnosti.*“¹⁰ Někteří autoři naproti tomu přistupují k pojetí forenzní sociální práce specifitěji a zaměřují ho již na konkrétní prostředí či cílovou skupinu. Albert R. Roberts a David W. Springer například cílí forenzní sociální práci k mladistvým a dospělým pachatelům, obětem trestných činů a jejich rodinám.¹¹ Dane S. Hughes a Barbara C. O’Neal zase nahlíží na forenzní sociální práci ve spojitosti s interakcí konceptu duševního zdraví a práva.¹²

⁸ NOFSW. Forensic Social Work: What is Forensic Social Work. *NOFSW*. [online]. © 2020 by National Organization of Forensic Social Work [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>

⁹ *ibid.*

¹⁰ BARKER, R. L.; BRANSON, D. M. *Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practise*. 2. vyd. USA: The Haworth Press, Inc., 2000. ISBN: 9780789008671. s. 1

¹¹ SPRINGER, D., W.; ROBERTS, A. R. (ed.). *Social Work in Juvenile and Criminal Justice Settings*. 3. vyd. USA: Charles C Thomas Publisher, Ltd, 2007. ISBN: 0-398-07676-6. s. 25

¹² HUGHES, D. S.; O’NEAL, B. C. A Survey of Current Forensic Social Work. In: *Social Work*. NASW Press, USA: 1983. 28(5), ISSN: 0037-8046. DOI: 10.1093/sw/28.5.393. s. 393

1.1.1 Zahraniční pojetí role forenzního sociálního pracovníka

Forenzní sociální pracovník může v sociálněprávním prostředí zastávat v mezích svých kompetencí a odborných znalostí mnoho funkcí. The National Organization of Forensic Social Work uvádí, že jednou z jeho úloh je poskytování konzultací, vzdělávání či školení, a to subjektům, jakými jsou například systémy trestního soudnictví, systémy soudnictví pro mladistvé, orgány činné v trestním řízení, zákonodárci, advokáti, advokátní koncipienti, studenti práv a také osoby z řad veřejnosti. Poskytovat může dále také diagnostiku, léčbu či doporučení – týkající se taktéž oblasti trestního soudnictví či soudnictví pro mladistvé, týkající se oblasti duševního zdraví, zájmu dítěte, nezpůsobilosti či neschopnosti vypovídat atp. Kromě toho může forenzní sociální pracovník vystupovat v roli soudního znalce, může se podílet na tvorbě politik a programů, působit jako rozhodce v rozhodčím řízení, provádět mediaci, obhajobu, výuku, dohled či výzkumnou činnost.¹³

Další americký pohled na úlohu forenzního sociálního pracovníka nabízí Robert L. Barker a Douglas M. Branson. Tito autoři identifikovali některé základní funkce. První, pravděpodobně tou nejvýznamnější funkcí, kterou forenzní sociální pracovníci zastávají, je funkce soudních znalců. U soudů vypovídají o potřebách daného jedince, rodiny, skupiny či komunity, přibližují různé problematiky – např. problematiku domácího násilí atp. Další z funkcí forenzních sociálních pracovníků je provádět pro účely soudu či jiných orgánů systematické hodnocení, resp. evaluaci jedinců. Tyto evaluace zodpovídají otázky týkající se například motivu chování daného člověka, otázky týkající se jeho odpovědnosti za činy či jeho způsobilosti. Forenzní sociální pracovníci se dále zabývají vyšetřováním případů, v rámci nichž mohlo dojít k trestnému jednání. Výsledky posléze předkládají soudcům, porotě či jiným zákonným orgánům. Čtvrtou úlohou forenzních sociálních pracovníků je poskytovat doporučení soudům či jiným zákonným orgánům například ohledně vhodného a účelného trestu či rehabilitace pro obžalované. Ve spojitosti s výkonem uloženého trestu naplňují forenzní sociální pracovníci pak další role. Jednak monitorují danou osobu a o případném jejím pokroku informují soud, a jednak poskytují poradenství osobám, jež s odsouzenou osobou pracují.

¹³ NOFSW. Forensic Social Work: What is Forensic Social Work. *NOFSW*. [online]. © 2020 by National Organization of Forensic Social Work [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>

Kromě toho vystupují forenzní sociální pracovníci i v roli probačních úředníků. Šestou aktivitou je provádění mediace za účelem mimosoudního vyřešení sporu či konfliktu mezi jednotlivci anebo skupinami. V případech žaloby sociálního pracovníka za profesní pochybení či neetické jednání vypovídají forenzní sociální pracovníci před soudem o profesních standardech či etických kodexech, dle kterých je třeba se řídit a které mohly být porušeny. Další úlohou forenzních sociálních pracovníků je vzdělávání kolegů, resp. osob z justičního systému či zainteresovaných institucí, agentur atp. o sociální práci, o právních aspektech s praxí sociální práce souvisejících atp. V neposlední řadě se forenzní sociální pracovníci podílí na vývoji, rozvoji a prosazování zákonů regulujících praxi profesionální sociální práce a šíří je do povědomí veřejnosti i odborníků.¹⁴

Britský pohled na úlohu forenzního sociálního pracovníka poskytuje například The Central Council for Education and Training in Social Work, v překladu Ústřední rada pro vzdělávání a trénink v sociální práci. Ta cílí forenzní sociální práci směrem k osobám s mentálním postižením.¹⁵ Dle ní forenzní sociální pracovníci sehrávají důležitou úlohu v rámci hodnocení individuálních rizik a potřeb dotyčných. Zohledňují rodinný a sociální kontext, patřičnou legislativu a zúčastněné profese koordinují a plánují péči v souladu s těmito riziky a dlouhodobými potřebami. Zasazují se o to, aby byla poskytována podpora a léčba kontinuální a konzistentní. Nedílnou součástí jejich náplně je také psaní zpráv a tvorba prezentací. K jednotlivcům a rodinám přistupují forenzní sociální pracovníci v rámci svých intervencí holisticky, úměrně danému duševnímu stavu. Snaží se efektivně nalézat, aplikovat a hodnotit léčebné a jiné intervence, napojovat dotyčné na další relevantní služby a připravovat je na začlenění do komunity. Forenzní sociální pracovníci vedle toho dále spolupracují s ostatními uživateli služeb a pečovateli, dalšími službami či organizacemi a rovněž provádí sociální dohled nad podmíněčně propuštěnými osobami a osobami podléhajícími dohledu dle nařízení o komunitní léčbě. V neposlední řadě usilují o svůj profesní rozvoj a rozvoj profesionální forenzní sociální práce.¹⁶

¹⁴ BARKER, R. L.; BRANSON, D. M. *Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practise*. 2. vyd. USA: The Haworth Press, Inc., 2000. ISBN: 9780789008671. s. 15-17

¹⁵ BOGG, D.; BARCHAM, C. et al. *Forensic Mental Health Social Work: Capabilities Framework*. [online]. UK: Department of Health, 2016. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/forensic-mental-health-social-work-capabilities-framework>. s. 12

¹⁶ *ibid.*, s. 35-38

1.2 České pojetí forenzní sociální práce

V českém prostředí je forenzní sociální práce Justiční akademií popisována jako podobor sociální práce, který spočívá v „*aplikaci postupů a metod sociální práce v prostředí soudního rozhodování a dalších činností soudu*“¹⁷, a který „*souvisí i s otázkami přístupu ke spravedlnosti u vybraných zranitelných skupin osob, které se (většinou nedobrovolně) střetávají se systémem justice.*“¹⁸ Jedná se například o nezletilé děti, seniory, oběti trestných činů, vč. domácího násilí, osoby s duševní poruchou či jiným postižením anebo oběti diskriminace.¹⁹ O možnostech uplatnění forenzní sociální práce hovoří také PhDr. Daniela Květenská, která udává, že v českém prostředí bychom mohli do oblasti forezního pojetí sociální práce zahrnout sociální práci s oběťmi a pachateli trestných činů, s osobami ohroženými domácím násilím, s násilnými osobami, s ohroženými dětmi a celkově oblast lidských práv některé z cílových skupin sociální práce.²⁰

Roli forezního, tj. soudního sociálního pracovníka, jež je předmětem pilotního testování v rámci projektu „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“, detailně popisuje kapitola č. 3 s názvem „Pozice soudního sociálního pracovníka“.

¹⁷ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

¹⁸ *ibid.*

¹⁹ *ibid.*

²⁰ KVĚTENSKÁ, D. Forenzní sociální práce a možnosti jejího uplatnění. In: *Listy sociální práce*. APSS ČR, ČR: 2015. 3(3). ISSN 2336-2332. s. 19

2 Projekt Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“

O soudní sociální práci se v aktuální době nejvíce hovoří ve spojitosti s projektem Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“, v rámci něhož se testuje také pozice soudního sociálního pracovníka na devíti partnerských soudech v České republice.²¹ V rámci této kapitoly bude představen nejen tento projekt a jednotlivé projektové aktivity, ale také inspirativní zahraniční modely a koncepty, které projekt testuje při utváření praxe v českém prostředí

2.1 Představení projektu

Od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2023 probíhá pilotní projekt „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“²² – v angličtině známý také jako „Improvement of access to justice for vulnerable groups“.²³ Tento projekt realizuje Justiční akademie v partnerství s Obvodním soudem pro Prahu 8 a Okresními soudy v Jeseníku, Kladně, Kroměříži, Mostě, Šumperku, Tachově, ve Vsetíně a v Novém Jičíně.²⁴ Do září roku 2021 patřil mezi partnerské soudy také Okresní soud v Chrudimi.²⁵ Tento projekt je financovaný prostřednictvím Finančních mechanismů Norska 2014 – 2021. Byl mu schválen grant o výši 36 398 241 Kč.²⁶

²¹ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

²² *ibid.*

²³ EEA GRANTS. *Improvement of access to justice for vulnerable groups*. *EEA Grants*. Programmes and projects information. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/archive/2014-2021/projects/CZ-HUMANRIGHTS-0006>

²⁴ MINISTERSTVO FINANČÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. *Zlepšení přístupu ke spravedlnosti pro zranitelné osoby*. *Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace 6. 5. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/schvalene-projekty/zlepseni-pristupu-ke-spravedlnosti-pro-z-3831>

²⁵ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině*. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

²⁶ MINISTERSTVO FINANČÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. *Zlepšení přístupu ke spravedlnosti pro zranitelné osoby*. *Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace 6. 5. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/schvalene-projekty/zlepseni-pristupu-ke-spravedlnosti-pro-z-3831>

Abychom mohli projekt zasadit do širšího kontextu, je nutno uvést, že byl podpořen v rámci programu Lidská práva, začleňování Romů a domácí a genderově podmíněné násilí.²⁷ Konkrétněji spadá do programové oblasti Lidská práva – vnitrostátní implementace.²⁸ Hlavním cílem, který tento program sleduje, je „zlepšení situace v oblasti lidských práv a boj proti diskriminaci a extremismu na národní úrovni.“²⁹ Zprostředkovatelem programu je Ministerstvo financí České republiky, přičemž z donorského státu je pak dále do řízení programu zapojena Rada Evropy a Agentura Evropské unie pro základní práva.³⁰

Pro projekt „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ je stěžejní právo na přístup k soudu, jakožto základní lidské právo, které je člověku garantováno prostřednictvím právních předpisů národní i mezinárodní legislativy. Některé zranitelné či marginalizované skupiny osob – jako např. cizinci, osoby s postižením, nezletilé děti, Romové aj. se však potýkají se specifickými překážkami, které jim realizaci tohoto práva ztěžují.³¹ Projekt si klade za cíl zlepšit justiční systém tak, aby mohl lépe reagovat na potřeby těchto skupin.³² Jednak se snaží zmiňované překážky stojící na straně justičního systému identifikovat a nabídnout postupy k jejich odstranění, jednak se snaží vytvořit komplexní systém vzdělávání v oblasti ochrany lidských práv pro soudce, pro státní zástupce a jiné soudní osoby.³³

²⁷ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. Základní informace: Lidská práva. *Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace: 26. 4. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/zakladni-informace>

²⁸ EEA GRANTS. Human Rights - National Implementation. *EEA Grants*. Topics & Programmes. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/topics-programmes/culture-civil-society-good-governance-and-fundamental-rights-and-freedoms/human>

²⁹ EEA GRANTS. Czech Republic Human rights 2014-2021– Programme agreement. *EEA Grants*. Resources. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/resources/czech-republic-human-rights-2014-2021-programme-agreement>. s. 30

³⁰ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. Základní informace: Lidská práva. *Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace: 26. 4. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/zakladni-informace>

³¹ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

³² EEA GRANTS. Improvement of access to justice for vulnerable groups. *EEA Grants*. Programmes and projects information. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/archive/2014-2021/projects/CZ-HUMANRIGHTS-0006>

³³ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

Nutno dodat, že v rámci projektu je řešena také otázka postavení dětí v soudním řízení. Ta je pojímána multidisciplinárně a v souladu s konceptem tzv. justice vstřícné k dětem.³⁴

2.2 Projektové aktivity

První aktivitou realizovanou v rámci projektu „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ je prezenční výuka. Jedná se o výukové i výcvikové semináře, v rámci nichž jsou vzdělávání soudci, státní zástupci a jiní soudní pracovníci. Některé ze seminářů jsou dále určeny i pro členy interdisciplinárních týmů působících při okresních soudech – účastní se jich tak například i sociální pracovníci, psychologové, soudní znalci, advokáti, mediátoři či jiné pomáhající profese.³⁵

Druhou aktivitou je tvorba e-learningových textů sloužících jako podpůrný vzdělávací materiál.³⁶

Třetí aktivita se týká již existující platformy poskytující e-learningové kurzy – programu Rady Evropy HELP (Human Rights Education for Legal Professionals). Justiční akademie si v tomto směru klade za cíl pět z těchto kurzů přeložit, upravit a využít jako tutorované e-learningové kurzy pro soudce a státní zástupce.³⁷

Čtvrtou aktivitou jsou vzdělávací videa. Jedná se o videa trvající cca 10–15 minut, která slouží jako možný návod pro vysvětlování různých relevantních témat týkajících se například toho, jak vnímá dítě účast u soudního jednání, či jakým způsobem vzniká a funguje interdisciplinární tým v rámci rozvodových kauz.³⁸

³⁴ EEA GRANTS. Czech Republic Human rights 2014-2021– Programme agreement. *EEA Grants*. Resources. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/resources/czech-republic-human-rights-2014-2021-programme-agreement>. s. 38

³⁵ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

³⁶ ibid.

³⁷ ibid.

³⁸ ibid.

Pátou aktivitou je zřízení dětské fokusní skupiny pro kvalitu justice po vzoru UK Family Justice Young People Board.³⁹ Jedná se o skupinu sloužící jako jakýsi poradní orgán Justiční akademie,⁴⁰ skládající se z mladých osob a z dětí, vč. dětí znevýhodněných, jež prošly některým z druhů soudního řízení. V rámci této aktivity mají dotyční možnost podílet se na identifikaci a odstraňování překážek spojených s průběhem soudního řízení a celkově přístupem dětí k soudní ochraně. Zjištěné poznatky mohou napomoci k tomu, aby se průběh soudního řízení více uzpůsobil dětským potřebám. Nutno dodat, že rozhovory se uskutečňují za účasti odborníků z řad dětských psychologů a sociálních pracovníků.⁴¹

Šestou, pro tuto práci klíčovou aktivitou, je pilotní testování pracovníků na pozicích soudního sociálního pracovníka na devíti partnerských soudech, kterými jsou Obvodní soud pro Prahu 8 a Okresní soudy v Jeseníku, Kladně, Kroměříži, Mostě, Šumperku, Tachově, ve Vsetíně a v Novém Jičíně. Výstupem tohoto pilotního testování je jeho komplexní zhodnocení a vypracované doporučení adresované Ministerstvu spravedlnosti o tom, zdali by pozice soudního sociálního pracovníka měla být zřízena v českém justičním systému plošně.⁴² Detailní informace o této pozici jsou uvedeny v kapitole č. 3. – Pozice soudního sociálního pracovníka.

Sedmou a poslední aktivitu tvoří zahraniční studijní návštěvy, jichž se účastní vybraní soudci a státní zástupci, a v rámci nichž se seznamují s postupy z jiných soudů, institucí či zařízení tematicky relevantních.⁴³

³⁹ *ibid.*

⁴⁰ EEA GRANTS. Improvement of access to justice for vulnerable groups. *EEA Grants*. Programmes and projects information. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/archive/2014-2021/projects/CZ-HUMANRIGHTS-0006>

⁴¹ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

⁴² *ibid.*

⁴³ *ibid.*

2.3 Inspirativní modely ze zahraničí

V rámci projektu „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ se Justiční akademie inspirovala některými zahraničními modely či přístupy, jež testuje při utváření praxe v českém prostředí a jež jsou představeny v následujících podkapitolách. Jedná se o tzv. problem-solving justice a tzv. terapeutickou jurispudenci. Ve spojitosti se zaváděním interdisciplinární spolupráce je zde také popsán model tzv. Cochemské praxe.

2.3.1 Problem-solving justice

Soudní sociální práce souvisí s tématem tzv. problem-solving justice neboli justice zaměřené na řešení problémů.⁴⁴ Jedná se „o velmi pokročilou podobu interdisciplinární spolupráce ve vybraných oblastech trestního a rodinného práva.“⁴⁵

Myšlenka tzv. problem-solving justice se poprvé objevila ve spojitosti s trestním soudnictvím ve Spojených státech amerických. Teoretické základy lze vidět již ve snaze policejního orgánu o nahrazení tradičního přístupu orgánů činných v trestních řízeních směrem k pachatelům trestných činů a trestné činnosti jako takové, a to novými, komunitními přístupy. Jednalo se o přístupy zaměřující se na identifikaci a řešení vzorců trestné činnosti, na řešení problémů, které se s trestní činností úzce pojí a na zapojení komunity jakožto aktivního partnera. Právě tyto policejní strategie se staly v 90. letech 20. století inspirací pro další takové přístupy a pro vznik inovací, jakými jsou komunitní soudy, probace zaměřené na řešení problému atp. To vše při důrazu na analýzu dat, na zapojení komunity a na prevenci kriminality. Orgány činné v trestním řízení tak kromě jiného mají usilovat o snížení rizika recidivy, o zvýšení důvěry široké veřejnosti ve spravedlnost a snažit se předcházet trestné činnosti v budoucnu.

⁴⁴ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

⁴⁵ *ibid.*

Tato myšlenka ovlivnila kromě komunitních soudů také soudy specializované, jako např. soudy pro drogy, pro případy domácího násilí, pro duševní zdraví atp. a rozšířila se rovněž i mimo ně.⁴⁶

Přestože se modely řešení problémů mohou v závislosti na cílové skupině, resp. v závislosti na jednotlivých soudech lišit, Center for Court Innovation identifikovalo několik klíčových zásad tzv. problem-solving justice.⁴⁷

První zásadou je informovanost. Soudci a jiné soudní osoby by měli mít rozšířené znalosti o problematice týkající se stran řízení – jako například znalosti o problematice domácího násilí, drogové závislosti, duševního onemocnění, o dysfunkci rodiny atp. Informovaní by měli být dále i o samotných účastnících řízení, obžalovaných, obětech – o jejich vzdělání, zaměstnání, psychickém, zdravotním stavu, jejich obtížích, ale také o daném komunitním kontextu. Znalosti totiž zvyšují schopnost činit informovaná rozhodnutí např. ohledně potřeby léčby, rizik, která obviněný představuje pro bezpečnost svého okolí, ohledně odpovídající míry dohledu či volby služeb atp. Možnými nástroji ke zvýšení informovanosti jsou kromě důkladných vstupních rozhovorů s obžalovanými či účastníky řízení a kromě psychosociálního posouzení těchto osob například také školení pro soudce a jiné soudní osoby, pravidelné informační schůzky příslušných zainteresovaných stran či využívání počítačových systémů ke včasnému a efektivnímu sdílení informací o dotyčných mezi zainteresovanými stranami.⁴⁸

Druhá zásada spočívá v zapojení komunity. Jednotliví občané či sousedské skupiny mají pro justiční systém velký přínos, co se identifikace, prioritizace a řešení místních problémů týče. Aktivní zapojení občanů navíc pomáhá zvyšovat důvěru veřejnosti v justiční systém a opačně tato důvěra napomáhá občanům k pocitu většího bezpečí, podporuje lidské chování v souladu se zákony a zvyšuje ochotu občanů ke spolupráci. Jako strategie k zapojení komunit lze využít například dotazníkové šetření, komunitní setkání, nástroje průzkumu trhu atd.⁴⁹

Třetí a velmi důležitou zásadou je spolupráce. V ideálním případě by mělo docházet k synergii mezi osobami z oblasti justice, např. soudci, státními zástupci, advokáty, probačními úředníky atd. a dalšími zainteresovanými subjekty, jakými jsou např. poskytovatelé sociálních služeb, školy, neziskové organizace atp.

⁴⁶ WOLF, R. V. *Principles of Problem-Solving Justice*. USA: Bureau of Justice Assistance, 2007. [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/principles-problem-solving-justice>. s. 1

⁴⁷ WOLF, R. V. *Principles of Problem-Solving Justice*. USA: Bureau of Justice Assistance, 2007. [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/principles-problem-solving-justice>. s. 2

⁴⁸ *ibid.*, s. 2-4

⁴⁹ *ibid.*, s. 4-5

Velkou úlohu v tom sehrávají soudy, které zastávají ústřední pozici ve velmi širokém systému a které mají potenciál k tomu, aby usnadnily komunikaci a partnerství mezi zainteresovanými subjekty a které by umožnily všem zúčastněným, vč. relevantních osob z komunitního prostředí, spolupracovat na naplnění společného zájmu.⁵⁰

Čtvrtá zásada spočívá v individualizované spravedlnosti. Jinými slovy, pro problem-solving justice je namísto jednotného přístupu k obžalovaným stěžejní přístup individualizovaný, který zohledňuje problémovou situaci konkrétního jedince. Soudy tak mohou adekvátně uzpůsobit trest a namísto trestu odnětí svobody mohou za daných podmínek dotyčného napojit na odpovídající služby komunitního typu, jakými je například protidrogová léčba, poradenství v oblasti duševního zdraví atp. Tento přístup dává větší šance ke snížení rizika recidivy trestné činnosti a k aktivnímu zapojení jedince zpět do společnosti. Vedle toho to také může přispět ke zvýšení bezpečnosti komunity a k posílení důvěry ve spravedlnost.⁵¹

Pátou zásadou je odpovědnost. V tomto směru je zásadní, aby justiční systém dal najevo, „že trestné chování – dokonce i drobná trestná činnost, která má vliv na kvalitu života – má své důsledky.“⁵² Soudy dbají na dodržování uložených sankcí a v případě jejich nedodržování z toho neprodleně vyvozují důsledky. Nástrojem, který pro tyto účely využívají, je monitoring – resp. pravidelné hlášení se pachatelů určeným osobám z řad justice či jiných zainteresovaných subjektů. Nutná je zde samozřejmě kooperace soudu s probačními službami, poskytovateli služeb atp.⁵³

Šestá zásada se týká výsledků. Za účelem měření efektivity a za účelem celkového posunu je stěžejní, aby byly průběžně shromažďovány a analyzovány údaje o výsledcích, procesech, nákladech, přínosech atp.⁵⁴

⁵⁰ ibid., s. 5-6

⁵¹ WOLF, R. V. *Principles of Problem-Solving Justice*. USA: Bureau of Justice Assistance, 2007. [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/principles-problem-solving-justice>. s. 6-7

⁵² ibid., s. 8

⁵³ ibid., s. 7-8

⁵⁴ ibid., s. 8-9

Koncept tzv. problem-solving justice je v zahraničí velmi rozšířený. Z konkrétních příkladů lze zmínit například Family Treatment Drug Courts, jež jsou velmi využívány zejména ve Spojených státech Amerických či britský Family Drug and Alcohol Court.⁵⁵ Tento přístup se rozšířil i mimo specializované soudy – typickým příkladem je Bronx Community Solutions v New Yorku.⁵⁶

V českém prostředí se tento přístup snaží testovat Justiční akademie v oblasti opatrovnícké justice,⁵⁷ a to „v rámci projektu *Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti a ve spolupráci s Krajským soudem v Ústí nad Labem a Národním institutem pro děti a rodinu...*“⁵⁸

2.3.2 Terapeutická jurisprudence

Pojem terapeutická jurisprudence neboli terapeutické soudnictví bývá nejčastěji spojováno se jménem Davida Wexlera, který tuto koncepci rozvinul roku 1987⁵⁹ a který ji spolu s Brucem Winickem, taktéž profesorem práv, nadále vyvíjel.⁶⁰

Terapeutická jurisprudence úzce souvisí s konceptem justice zaměřené na řešení problémů (tzv. problem-solving justice). O tom vypovídá i fakt, že National Institute of Justice jako jeden z cílů, který si kladou interdisciplinární týmy v rámci tohoto konceptu, uvádí právě terapeutickou jurisprudenci.⁶¹

⁵⁵ HARWIN, J. et al. *Changing Lifestyles, Keeping Children Safe: an evaluation of the first Family Drug and Alcohol Court (FDAC) in care proceedings*. UK: Brunel University, 2014. ISBN 978-1-908549-13-6. s. 1

⁵⁶ WOLF, R. V. *Principles of Problem-Solving Justice*. USA: Bureau of Justice Assistance, 2007. [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/principles-problem-solving-justice>. s. 1

⁵⁷ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

⁵⁸ ibid.

⁵⁹ MONTALTO, M. In: BENES, M.; ASTBURY, B. (ed.). *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN: ISBN 978-80-7338-141-7. s. 27

⁶⁰ SPRINGER, D., W.; ROBERTS, A. R. (ed.). *Social Work in Juvenile and Criminal Justice Settings*. 3. vyd. USA: Charles C Thomas Publisher, Ltd, 2007. ISBN: 0-398-07676-6. s. 287

⁶¹ NATIONAL INSTITUTE OF JUSTICE. Problem-Solving Courts. *National Institute of Justice*. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/problem-solving-courts>

Tento termín lze chápat jako studii účinků práva jakožto terapeutického prostředku či nástroje.⁶² V tomto pojetí je právo „*vnímáno jako společenská síla, která může ovlivnit postoje a chování*“⁶³ a která přináší terapeutické, anebo antiterapeutické důsledky.⁶⁴

Terapeutická jurisprudence se snaží způsobem, který umožňuje existující legislativní a právní úprava maximalizovat důsledky terapeutické, které pomáhají zachovat či rozvíjet emocionální a psychickou pohodu jedinců procházejících trestním řízením, a naopak minimalizovat důsledky antiterapeutické, jež jsou považovány za negativní či dokonce nějakým způsobem traumatizující.

Tyto důsledky mohou plynout z několika aspektů – z právních pravidel, právních procedur a zejména právních rolí aktérů soudního řízení (zvláště soudců a advokátů), které se ukazují být z hlediska terapeutické pomoci tím nejdůležitějším. Všechny tyto aspekty jsou předmětem zkoumání terapeutické jurisprudence.⁶⁵ Nutno však podotknout, že tato koncepce nesleduje reformní cíle ani neurčuje, které z důsledků by měly být upřednostněny.⁶⁶ Spíše využívá stávajícího právního systému, do něhož se snaží vnést interdisciplinaritu, resp. přínosné aspekty z různých oborů.⁶⁷ Těmito obory jsou například psychiatrie, psychologie, sociální práce, medicína atp.⁶⁸

⁶² WEXLER, D. B. Putting Mental Health into Mental Health Law: Therapeutic Jurisprudence. In: *Law and Human Behavior*. Springer Science & Business Media B. V., Germany: 1992. 16(1), ISSN: 1573-661. DOI: 10.1007/BF02351047. s. 32

⁶³ SPRINGER, D., W.; ROBERTS, A. R. (ed.). *Social Work in Juvenile and Criminal Justice Settings*. 3. vyd. USA: Charles C Thomas Publisher, Ltd, 2007. ISBN: 0-398-07676-6. s. 287

⁶⁴ WEXLER, D. B. Putting Mental Health into Mental Health Law: Therapeutic Jurisprudence. In: *Law and Human Behavior*. Springer Science & Business Media B. V., Germany: 1992. 16(1), ISSN: 1573-661. DOI: 10.1007/BF02351047. s. 32

⁶⁵ MONTALTO, M. In: BENES, M.; ASTBURY, B. (ed.). *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN: ISBN 978-80-7338-141-7. s. 27-28

⁶⁶ SPRINGER, D., W.; ROBERTS, A. R. (ed.). *Social Work in Juvenile and Criminal Justice Settings*. 3. vyd. USA: Charles C Thomas Publisher, Ltd, 2007. ISBN: 0-398-07676-6. s. 287

⁶⁷ MONTALTO, M. In: BENES, M.; ASTBURY, B. (ed.). *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN: ISBN 978-80-7338-141-7. s. 28

⁶⁸ WEXLER, D. B. Putting Mental Health into Mental Health Law: Therapeutic Jurisprudence. In: *Law and Human Behavior*. Springer Science & Business Media B. V., Germany: 1992. 16(1), ISSN: 1573-661. DOI: 10.1007/BF02351047. s. 32

2.3.3 Cochemská praxe

Cochemská praxe vznikla mezi lety 1992-1993 v německém zemském okrese Cochem-Zell,⁶⁹ jakožto iniciativa vycházející tzv. „odspodu“, resp. od subjektů, které problematiku v praxi denně řešily a setkávaly se s problémy a důsledky tehdejšího nastavení.⁷⁰ Jako první začal tuto praxi realizovat německý soudce Jürgen Rudolph.⁷¹

Model tzv. Cochemské praxe bychom mohli definovat jako „*system interdisciplinární spolupráce mezi profesemi, které se podílejí na řešení rodičovského konfliktu.*“⁷² Jinými slovy se jedná o propracovanou fungující síť,⁷³ kterou společně tvoří zástupci jednotlivých profesí s cílem efektivně pomoci rodičům při řešení opatrovnických sporů týkajících se úpravy poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.⁷⁴ Tuto profesní síť tvoří soudci, advokáti, pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, pracovníci v manželských či rodinných poradnách, psychologové, mediátoři, soudní znalci aj.⁷⁵ Jejich kompetence jsou na stejné úrovni, vzájemně se propojují a doplňují.⁷⁶ Společně sledují jednotný cíl, a tím je přivést rodiče ke vzájemné komunikaci, ke znovupřevzetí jejich společné rodičovské odpovědnosti a k dosažení vzájemné

⁶⁹ RUDOLPH, J. *Jsi moje dítě: Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN: 978-80-254-8250-6. s. 19

⁷⁰ ROGALEWICZOVÁ, R. Představení Cochemské praxe. In: *Cochemská praxe v České republice: Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí: 14. – 15. 5. 2015 v Brně*. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN: ISBN 978-80-263-0999-4. s. 11

⁷¹ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. 63 s. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf s. 11

⁷² ROGALEWICZOVÁ, R. Představení Cochemské praxe. In: *Cochemská praxe v České republice: Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí: 14. – 15. 5. 2015 v Brně*. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN: ISBN 978-80-263-0999-4. s. 5

⁷³ *ibid.*, s. 9

⁷⁴ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. 63 s. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf s. 11

⁷⁵ *ibid.*, s. 12

⁷⁶ MATOUŠEK, O. et al. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-262-0968-3. s. 248

shody,⁷⁷ a to vše s ohledem na nejlepší zájem dítěte.⁷⁸ Výsledkem soudních řízení po vzoru Cochemské praxe tak není autoritativní rozhodnutí soudu, nýbrž společná dohoda rodičů o jejich budoucím rodičovském fungování.⁷⁹

Existuje několik nástrojů, které významně přispívají k dosažení rodičovské dohody. Za účelem včasné intervence a za účelem deeskalace sporu je stěžejní rychlost samotného soudního řízení a postupu příslušných orgánů. Nutná je dále také orientace rodičů na potřeby svých dětí a edukace rodičů odborníky ohledně dětských potřeb, ohledně postupu v rámci řízení, ohledně postupu jednotlivých odborníků atp. Aby mohla interdisciplinární spolupráce efektivně fungovat, je důležité, aby na sebe kroky jednotlivých profesionálů vzájemně navazovaly, aby si byli všichni zainteresovaní vědomi časového rámce a načasování jejich vstupu do procesu, aby se řídili jednotnými zásadami a chovali k sobě vzájemný respekt. V neposlední řadě lze zmínit také rodičovský plán, který slouží jako účinný nástroj zohledňující různé aspekty týkající se života dítěte.⁸⁰

⁷⁷ RUDOLPH, J. *Jsi moje dítě: Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN: 978-80-254-8250-6. s. 19

⁷⁸ ROGALEWICZOVÁ, R. Představení Cochemské praxe. In: *Cochemská praxe v České republice: Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí: 14. – 15. 5. 2015 v Brně*. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN: 978-80-263-0999-4. s. 10

⁷⁹ *ibid.*, s. 10

⁸⁰ MATOUŠEK, O. et al. *Cochemská praxe v regionu Písek a Milevsko: Manuál zavádění Cochemské praxe pro zúčastněné profesionály*. [online]. Písek: Prostor pro sociální práci, z. s. Copyright © 2023 Cochem.cz [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.cochem.cz/index.php/pro-odborniky/>. s. 5-6

3 Pozice soudního sociálního pracovníka

Jak již bylo řečeno dříve, jednou z aktivit v rámci projektu Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ je pilotní testování pozice soudního sociálního pracovníka na partnerských soudech v České republice.⁸¹ Následující podkapitoly pojednávají o smyslu existence této pozice, o jejích cílových skupinách, o systémovém a organizačním rámci, o náplni soudních sociálních pracovníků. Závěrečná podkapitola se pak zabývá tím, jaké jsou předpoklady k výkonu této profese, resp. jaké jsou nutné formální kvalifikační předpoklady, jakými znalostmi či dovednostmi by měl soudní sociální pracovník disponovat a kterými etickými hodnotami či principy by se měl řídit. Nutno uvést, že vzhledem k tomu, že se jedná o pozici, která je v českém prostředí nová a jejíž pilotní testování stále probíhá, není k dispozici dostatek českých zdrojů a dat vztahujících se k pozici soudního sociálního pracovníka. V průběhu realizace projektu je vytvářen Manuál soudního sociálního pracovníka, který by měl obsahovat popis postupů a konkrétní materiály a formuláře k různým oblastem souvisejícím s pozicí soudního sociálního pracovníka.⁸² Následující podkapitoly tudíž vychází z dostupných relevantních dat a také zahraničních zdrojů.

⁸¹ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

⁸² JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině*. Jacz.cz. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

3.1 Smysl existence pracovní pozice

Jak již název napovídá, cílem je zpřístupnění soudního prostředí a celého řízení osobám ze zvlášť zranitelných skupin, v důsledku čehož může dojít k celkovému zkvalitnění výkonu opatrovnického soudnictví, ke zkvalitnění fungování justičního systému právě ve vztahu k dětem a dalším zranitelným skupinám osob,⁸³ jakými jsou osoby s duševní poruchou či jiným postižením, oběti trestných činů, senioři či oběti diskriminace.⁸⁴ Právě na tyto osoby může mít kontakt se soudním prostředím traumatizující dopad, neboť soudní prostředí není uzpůsobeno komunikaci s osobami procházejícími sociálně náročnou a tíživou situací. Soudní sociální pracovník by měl tomu za využití své odbornosti a metod sociální práce zamezit⁸⁵ a napomoci soudům dostát rostoucím požadavkům na komunikaci s cílovou skupinou dětí a osob s duševní poruchou či jiným typem postižení v rámci jednotlivých řízení, jež se jich týkají. Z hlediska projektu jsou tyto dvě zmiňované cílové skupiny těmi ústředními.⁸⁶

Pozici soudního sociálního pracovníka lze také zcela jistě považovat za správný krok k tzv. justici vstřícné k dětem.⁸⁷ Existuje mnoho mezinárodních i evropských standardů na ochranu a podporu práv dětí, jakými jsou například Úmluva o právech dítěte, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právním postavení uprchlíků, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Úmluva Rady Evropy o kontaktu s dětmi a mnoho dalších.⁸⁸

⁸³ ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Zápis ze zasedání Výboru pro práva dítěte ze dne 16. února 2021.* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://icv.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Zapis-jednani-Vyboru_160221.pdf

⁸⁴ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině.* Jacz.cz. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti.* [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

⁸⁷ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce.* [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. 63 s. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf s. 30

⁸⁸ RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. listopadu 2010 a důvodová zpráva.* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. ISBN: 978-92-79-27689-7. DOI:10.2838/96793. s. 13

Výbor ministrů Rady Evropy přijal pokyny o justici vstřícné k dětem. Ty vychází z těchto mezinárodních i evropských standardů a z judikatury Evropského soudu pro lidská práva⁸⁹ a slouží členským státům jako praktický nástroj pro účinné provádění těchto standardů,⁹⁰ pro „*přizpůsobování jejich soudních i mimosoudních systémů zvláštním právům, zájmům a potřebám dětí.*“⁹¹

Pojem „justice vstřícná k dětem“ lze chápat jako „*justiční systémy, které zaručují dodržování a účinné provádění všech práv dětí na nejvyšší dosažitelné úrovni.*“⁹² To činí s ohledem na určité zásady a s ohledem na věk, úroveň dítěte, jeho zvláštní potřeby, jeho případné komunikační obtíže a jeho schopnost porozumět situaci a daným okolnostem.⁹³ Jedná se tedy o justici, jež je přístupná, rychlá, věku úměrná, uzpůsobená potřebám a právům dítěte a beroucí zájem dítěte jako ústřední hledisko. Dále tato justice patřičně zohledňuje názory a stanoviska dítěte a zajišťuje veškerá práva dítěte, vč. práva na účast v řízení, do něhož je dítě zapojeno či se ho týká, práva na důstojnost a rovné zacházení, práva na řádný soudní proces, práva na respektování soukromého a rodinného života a mnoho dalších. Z obecných prvků justice vstřícné k dětem lze jmenovat například včasnou a přiměřenou informovanost dětí a rodičů od počátečního kontaktu s justicí i v průběhu celého řízení, ochranu dětí před újmou v soudních, mimosoudních řízeních či ostatních intervencích, vč. ochrany před sekundární viktimizací či podporu různých alternativ soudního řízení a řešení sporů. Zúčastnění odborníci by měli být proškoleni, co se práv a potřeb dětí, typů řízení a popř. komunikace s dětmi týče. K případům by měli s ohledem na nejlepší zájem dítěte a za účelem komplexního porozumění dítěti a posouzení situace dítěte přistupovat kooperativně.⁹⁴

⁸⁹ RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. listopadu 2010 a důvodová zpráva.* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. ISBN: 978-92-79-27689-7. DOI:10.2838/96793. s. 17

⁹⁰ *ibid.*, s. 13

⁹¹ *ibid.*, s. 16

⁹² *ibid.*, s. 17

⁹³ *ibid.*, s. 29

⁹⁴ *ibid.*, s. 17-29

3.2 Cílové skupiny

Jak již napovídá předcházející podkapitola, soudní sociální práce je určena zejména zranitelným skupinám osob, mezi něž se řadí děti, senioři, oběti trestných činů, vč. domácího násilí, osoby s duševní poruchou či jiným postižením anebo oběti diskriminace. V rámci projektu Justiční akademie „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ se soudní sociální pracovník věnuje především cílové skupině dětí v rozvodových či rozchodových situacích rodičů, dětí ohrožených dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, cílové skupině osob s duševní poruchou a cílové skupině seniorů.⁹⁵

Těchto cílových skupin se dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních mohou týkat například řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, řízení ve věcech přípustnosti převzetí nebo držení v ústavech či řízení o podpůrných opatřeních a ve věcech svéprávnosti, kam spadá řízení o některých podpůrných opatřeních, řízení o svéprávnosti a řízení ve věcech opatrovnictví člověka.⁹⁶

Soudní sociální práce může nicméně v budoucnu nacházet v českém prostředí své uplatnění i v jiných oblastech – např. ve vztahu k obětem trestných činů, obětem a pachatelům domácího násilí a také ve vztahu k dětem v konfliktu se zákonem.⁹⁷

⁹⁵ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

⁹⁶ ČESKO. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

⁹⁷ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

3.3 Systémový kontext

Vzhledem k zaměření této práce jsou stěžejní především legislativní dokumenty vztahující se k ochraně práv dětí. Primárním právně závazným nástrojem, který pojednává o právech dítěte je Úmluva o právech dítěte, jejíž zásady a principy jsou dle zákonných hledisek implementovány na vnitrostátní úrovni. Dále je třeba uvést Smlouvu o Evropské unii, Listinu základních práv EU a jako dodatečný právní zdroj odkazů týkající se ochrany práv dítěte v Evropské unii také Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a judikaturu Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku.⁹⁸ Z právních předpisů národní legislativy se sem řadí ústavní zákony, jakými jsou Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod.⁹⁹ Ve vztahu k danému tématu je nutno uvést i další právní předpisy, jakými jsou zákon č. 292/ 2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních,¹⁰⁰ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,¹⁰¹ zákon č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník,¹⁰² zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí,¹⁰³ zákon č. 218/ 2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů,¹⁰⁴ zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník,¹⁰⁵

⁹⁸ EVROPSKÝ PARLAMENT. Ochrana práv dítěte a jejich prosazování. *Europarl*. Koordinátorka pro práva dětí. [online]. © 2023 [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/cs/be-heard/coordinator-on-children-rights/children-rights>

⁹⁹ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. 63 s. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf

¹⁰⁰ ČESKO. Zákon č. 292/ 2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

¹⁰¹ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 99/ 1963 Sb., občanský soudní řád – znění od 1. července 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹⁰² ČESKO. Zákon č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník – znění od 6. ledna 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

¹⁰³ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí – znění od 1. ledna 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

¹⁰⁴ ČESKO. Zákon č. 218/ 2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – znění od 1. ledna 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

¹⁰⁵ ČESKO. Zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník – znění od 1. července 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů¹⁰⁶ a vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.¹⁰⁷

Zaměříme-li se blíže na oblast participačních práv dětí, je nutno uvést, že se zde vychází z mnoha právních předpisů. Participační práva dítěte jsou právně upravena článkem 12 Úmluvy o právech dítěte; článkem 3 a 6 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí; článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod; § 867 odst. 1, 2 a § 875 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.¹⁰⁸

3.4 Organizační rámec

Soudní sociální pracovníci jsou zaměstnanci okresních soudů – konkrétněji Okresního soudu v Jeseníku, Kladně, Kroměříži, Mostě, Šumperku, Tachově, Novém Jičíně, ve Vsetíně a Obvodního soudu pro Prahu 8, který vykonává působnost okresního soudu.¹⁰⁹ Ke dni 1. 7. 2023 již působí na pozici soudního sociálního pracovníka pouze šest pracovníků.

¹⁰⁶ ČESKO. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů – znění od 1. července 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6/zneni-20220701>

¹⁰⁷ ČESKOSLOVENSKO. Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-37>

¹⁰⁸ JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Závěry 5. rodinně právního symposia Justiční akademie na téma Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení*. 24. - 25. 6. 2021. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/rodinnepravni_symposium/5_rodinnepravni_symposium_zavery.pdf

¹⁰⁹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. *Zlepšení přístupu ke spravedlnosti pro zranitelné osoby. Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace 6. 5. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/schvalene-projekty/zlepseni-pristupu-ke-spravedlnosti-pro-z-3831>

Na Okresním soudě v Tachově není tato pozice obsazena k datu 1. 4. 2023,¹¹⁰ na Obvodním soudě pro Prahu 8 není tato pozice obsazena k datu 1. 5. 2023¹¹¹ a na Okresním soudě v Novém Jičíně k datu 1. 7. 2023.¹¹²

Pozice soudního sociálního pracovníka je zřízena na stávající pozici soudního tajemníka a je zařazena dle nařízení vlády č. 341/2017 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě do deváté platové třídy.¹¹³ Zřízena je na období trvání projektu, tedy od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2023.¹¹⁴

Z hlediska pracovní náplně i pracovní zodpovědnosti lze práci soudního sociálního pracovníka nejlépe přirovnat k práci soudního tajemníka. Činnost soudního tajemníka má svůj právní rámec. V České republice je upravena některými právními předpisy. Jedná se zejména o zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů¹¹⁵ a o vyhlášku ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.¹¹⁶

¹¹⁰ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Rozvrh práce pro rok 2023 (se změnou od 1. 4. 2023). *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/61049/3172446/rozvrh+2023+verze+03.pdf/0a484491-67e9-4ad4-aea7-ceabb654d23f>

¹¹¹ JUSTICE. CZ. Obvodní soud pro Prahu 8: Rozvrh práce aktualizovaný k 1. 5. 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/52089/0/Aktualizace+RP+k+1.5.2023.pdf/0d43bfc3-b73f-4aae-9049-a9cd99ca6b3d>

¹¹² JUSTICE. CZ. Okresní soud v Novém Jičíně: Doplněk č. 5 rozvrhu práce Okresního soudu v Novém Jičíně pro rok 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/40329/0/Dopl%C4%9Bk+%C4%8D.+5+k+RP+2023/1a8cd83f-d452-42b3-bbb2-d06f93b77543>

¹¹³ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz*. [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

¹¹⁴ JUSTIČNÍ AKADEMIE. Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelných_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

¹¹⁵ ČESKO. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů – znění od 1. července 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6/zneni-20220701>

¹¹⁶ ČESKO. Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-37>

Při plnění svých pracovních úkolů vykonává soudní sociální pracovník/soudní tajemník činnosti, jež vyplývají z náplně práce a z pokynů soudců. Jednotlivé náplně práce vyplývají z rozvrhu práce daného soudu a mohou se tedy lišit.¹¹⁷

¹¹⁷ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf. s. 29-30

3.5 Náplň práce soudního sociálního pracovníka

Náplň práce soudního sociálního pracovníka ve věcech péče o nezletilé je zprostředkovávat soudem uloženou či doporučenou odbornou pomoc, napomáhat rodičům při utváření rodičovského plánu, ve vhodných případech se také účastnit výkonu soudního rozhodnutí a zajišťovat participaci dětí a napomáhat při realizaci participačních práv nezletilých dětí v řízeních.¹¹⁸ V tomto ohledu může soudní sociální pracovník nezletilé děti doprovázet, snaží se utvářet bezpečné prostředí a být přítomný a nápomocný při slyšení dítěte.¹¹⁹ V odůvodněných a naléhavých případech je úlohou soudního sociálního pracovníka provádět úkony v rámci rozhodování o předběžných opatřeních a soudního dohledu nad výchovou nezletilého, což obnáší práci v terénu a vykonávat dohled nad plněním doporučení soudu.¹²⁰

Z rozvrhu práce jednotlivých soudů dále vyplývá, že někteří soudní sociální pracovníci také sepisují jednoduchá podání včetně návrhů na zahájení řízení,¹²¹ doručují soudní písemnosti, provádějí šetření na místě samém, vedou jiný soudní rok,¹²² poskytují sociální poradenství a provádí edukaci, v rámci ústavní výchovy zajišťují vyjádření názoru dítěte, vyzývají rodiče k vyjádření jejich stanoviska¹²³ a zajišťují podklady pro přezkum důvodů, jež k nařízení ústavní výchovy vedly.

¹¹⁸ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz.* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

¹¹⁹ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce.* [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf. s. 30

¹²⁰ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz.* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

¹²¹ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Mostě: Rozvrh práce pro rok 2023 ve znění dodatku č. 6 s účinností od 01. 05. 2023. *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/39209/3197606/RP2023.pdf/c89d9c3e-8508-476a-be68-745edcab3e50>

¹²² JUSTICE. CZ. Okresní soud v Novém Jičíně: Rozvrh práce pro rok 2023 ze dne 30. 11. 2022. *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/40329/0/RP+2023+v%C4%8Detn%C4%9B+dopl%C5%88ku+%C4%8D.+1%2C2/e54634cc-f9e2-48d3-bc22-50c30bebcc36>

¹²³ JUSTICE. CZ. Okresní soud ve Vsetíně: Rozvrh práce pro rok 2023 ve znění druhé změny s platností od 1. 5. 2023. *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/64969/3200175/RP_01-05-2023.pdf/959b17c9-9705-4288-a8cf-6d21ea79505a

V rámci pěstounské péče dále poskytují informace ohledně práv a povinností a poskytují odbornou pomoc při vypracovávání zpráv o výkonu pěstounské péče, účastní se rodinných i případových konferencí v rámci interdisciplinárního týmu, provádí úkony ve funkci soudního vykonavatele¹²⁴ či úkony ve věcech souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství.¹²⁵

Ve věcech svéprávnosti soudní sociální pracovník provádí zhlédnutí posuzované osoby, poskytuje informace posuzovaným osobám či opatrovníkům a zajišťuje dohled nad výkonem opatrovnictví.¹²⁶ I zde mohou na základě rozvrhu práce soudní sociální pracovníci sepisovat návrhy či podněty na zahájení řízení¹²⁷ či například poskytovat součinnost při vyhotovení roční zprávy opatrovníka.¹²⁸

Pro objasnění některých výše uvedených pojmů, edukací rodičů je myšleno poučení rodičů, resp. poskytnutí relevantních a pravdivých informací.¹²⁹ Edukace se může uskutečňovat v rámci několika intervencí. První edukaci rodičů zajišťuje v rámci společné schůzky sociální pracovník na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Rodiče zde může obeznámit s principy a průběhem řízení, s principy rozhodování soudu, s náležitostmi návrhu, s důkazními prostředky pro soud, poučit je o rodičovské odpovědnosti a povinnostech z ní plynoucích, o právech a potřebách dítěte, o nabídce dostupných odborných služeb a zodpovědět jim nejčastější otázky týkající se možností úpravy poměrů k nezletilým dětem, týkající se stanovování výživného atp. Edukace soudce v rámci jiného soudního roku se týká zejména principů a průběhu řízení a principů, na základě kterých se bude řídit při posuzování rodičovských kompetencí.

¹²⁴ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Jeseníku: Rozvrh práce pro rok 2023 platný od 1. 4. 2023. *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/30249/3205798/RP+od+01042023_PDF.pdf/64ee5bbe-9fc6-4522-8754-f1b529b753cd

¹²⁵ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Rozvrh práce pro rok 2023 (se změnou od 1. 4. 2023). *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/61049/3172446/rozvrh+2023+verze+03.pdf/0a484491-67e9-4ad4-aea7-ceabb654d23f>

¹²⁶ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz.* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

¹²⁷ JUSTICE. CZ. Okresní soud ve Vsetíně: Rozvrh práce pro rok 2023 ve znění druhé změny s platností od 1. 5. 2023. *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/64969/3200175/RP_01-05-2023.pdf/959b17c9-9705-4288-a8cf-6d21ea79505a

¹²⁸ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Jeseníku: Rozvrh práce pro rok 2023 platný od 1. 4. 2023. *Justice.cz.* [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/30249/3205798/RP+od+01042023_PDF.pdf/64ee5bbe-9fc6-4522-8754-f1b529b753cd

¹²⁹ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce.* [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf. s. 31

Snaží se vést rodiče k znovupřevzetí rodičovské odpovědnosti, identifikovat problém bránící v dohodě a motivovat rodiče k uzavření zatímní dohody a k vypracování rodičovského plánu. Ze strany soudního tajemníka/soudního sociálního pracovníka přichází intervence bezprostředně po jiném soudním roku. S rodiči pracuje na sestavování rodičovského plánu. Rodiče mohou být dále edukováni také v rámci doporučené nebo uložené odborné pomoci.¹³⁰

Pro objasnění kontextu, od podání návrhu bývá obvykle v horizontu 3-4 týdnů nařízeno u opatrovnických řízení první soudní jednání, anebo jiný soudní rok. V tomto mezidobí bývá realizována zmiňovaná schůzka na oddělení sociálně právní ochrany dětí. Jiný soudní rok bychom mohli definovat jako alternativu soudního jednání.¹³¹ Jedná se o neformální setkání s rodiči, příp. právními zástupci rodičů a pracovníkem oddělení sociálně právní ochrany dětí, jenž vystupuje v roli kolizního opatrovníka. Toto setkání nemá náležitosti ani pravidla soudního jednání. Soudce nezaujímá mocenský postoj, neobléká talár a jeli to možné, uskutečňuje se jednání v jiné místnosti než soudní síni a za jiného zasedacího pořádku.

Rodičovský plán „*je konkretizací rodičovské dohody uzavřené před soudem.*“¹³² Není soudně vymahatelný. Funguje jako účinný, praktický, dalo by se říci, že v jistém smyslu i preventivní nástroj, který rodičům umožňuje udělat si představu o společném fungování po rozdělení rodiny a domluvit se na konkrétních až specifických aspektech týkající se péče o dítě, rodinného fungování atp. Právě společná komunikace a domluva, vč. toho umět dítě do rozhodování patřičně zapojit, jsou pro budoucí život rodiny klíčové dovednosti. Rodičovský plán v sobě nese oblasti, jež jsou předmětem domluvy rodičů, nástroje a scénáře pro řešení možných obtížných či mimořádných situací týkajících se např. volby školy dítěte, nemoci dítěte, časové či zdravotní indispozice rodiče atd.

Současně je rodičovský plán i nástrojem pro obeznámení dítěte s dohodou rodičů a nástrojem pro získání názoru dítěte. Může obsahovat formu péče, bydliště dítěte, školská zařízení a mimoškolní aktivity dítěte, způsob předávání dítěte, způsob zajišťování zdravotní péče, řešení různých finančních plnění, úpravu komunikace dětí a rodičů a pravidla komunikace mezi rodiči, rozdělení prázdninových a svátečních dní atp.¹³³

¹³⁰ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika pro opatrovnické řízení Cochemského typu*. [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, 2019. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.akademickyustav.cz/projekty/komplexni-pecce-o-rodinu/>. s. 21

¹³¹ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf. s. 27

¹³² NOVÁKOVÁ, M. *Metodika pro opatrovnické řízení Cochemského typu*. [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, 2019. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.akademickyustav.cz/projekty/komplexni-pecce-o-rodinu/>. s. 15

¹³³ *ibid.*, s. 15-16

3.6 Předpoklady k výkonu profese

Aby byl soudní sociální pracovník odborně způsobilý k výkonu této profese, musí splňovat kvalifikační požadavky, které vymezuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dle § 110 tohoto zákona musí mít ukončené buď „vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu...v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost“¹³⁴, anebo „vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu.“¹³⁵

Kromě odborné způsobilosti by měl soudní sociální pracovník pro výkon funkce splňovat i další předpoklady – mít státní občanství České republiky, být plně svéprávný, bezúhonný a ovládat jednacím jazyk.¹³⁶ Disponovat by měl dále znalostmi o dané sociální oblasti, praktickými znalostmi práce na počítači a znalostmi příslušné legislativy, v níž by se měl být schopen orientovat.¹³⁷

Samozřejmostí je znalost teorií, metod, hodnot i etických principů sociální práce.¹³⁸ Z hlediska schopností či dovedností se u soudního sociálního pracovníka předpokládá samostatnost, flexibilita a dobré ústní i písemné komunikační dovednosti.¹³⁹

¹³⁴ ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách – znění od 1. února 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast8>

¹³⁵ *ibid.*

¹³⁶ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz.* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

¹³⁷ *ibid.*

¹³⁸ MASCHI, T.; LEIBOWITZ, G. S. (ed.). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues Across Diverse Populations and Settings*. 2. vyd. New York: Springer Publishing Company, 2018. ISBN: 978-0-8261-2067-0. s. 11

¹³⁹ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz.* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyhl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

Z hlediska dovedností je dále klíčové umět například zanalyzovat situaci klienta a jeho zdroje, vyhodnotit individuální rizika a potřeby, umět nahlížet na klienta v rodinném a sociálním kontextu, pracovat s nástrojem síťování, poskytovat poradenství a účinně spolupracovat s dalšími zainteresovanými subjekty.¹⁴⁰

Co se etických hodnot či principů týče, ctí soudní sociální pracovníci hodnoty jako spravedlnost, rovnost, zákonnost či čestnost. Chovají respekt k lidským právům a lidské důstojnosti, zasazují se o spravedlivé a rovné zacházení, dbají na dodržování platné legislativy a ve prospěch klientů se zapojují do interdisciplinární spolupráce.¹⁴¹

¹⁴⁰ BOGG, D.; BARCHAM, C. et al. *Forensic Mental Health Social Work: Capabilities Framework*. [online]. UK: Department of Health, 2016. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/forensic-mental-health-social-work-capabilities-framework>. s. 35-38, 77

¹⁴¹ NOFSW. Specialty Guidelines for Values and Ethics. *NOFSW: Publications*. [online]. © 2020 by National Organization of Forensic Social Work. [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.nofsw.org/>

4 Role soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé

Vzhledem ke skutečnosti, že je soudní sociální práce oblastí, která je v českém prostředí nová a dosud neprobádaná, oblastí, ve které soudní sociální pracovníci nachází své uplatnění u několika cílových skupin, rozhodla jsem se tuto diplomovou práci zaměřit pouze na soudního sociálního pracovníka ve vztahu k cílové skupině nezletilých dětí. Konkrétněji se práce zabývá rolí soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé. Z toho důvodu následující podkapitola představuje zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů k dětem a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

4.1 Zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů k dětem a řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Ve vztahu k této diplomové práci je stěžejní zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Hlava V. – Řízení ve věcech rodinněprávních zahrnuje oddíl Péče soudu o nezletilé, kam se řadí zmiňované Zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů dítěte a Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.¹⁴²

Vzhledem k tomu, že soudní sociální pracovník může činit úkony v rámci rozhodování o předběžných opatřeních upravující poměry dítěte,¹⁴³ je zapotřebí představit § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který jej upravuje.¹⁴⁴

¹⁴² ČESKO. Zákon č. 292/ 2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

¹⁴³ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz.* [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyh1%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

¹⁴⁴ ČESKO. Zákon č. 292/ 2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

Na základě tohoto paragrafu může soud upravit předběžným opatřením poměry nezletilého dítěte v situacích „ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče“¹⁴⁵ anebo „je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen.“¹⁴⁶ Na základě nařízení soudu je posléze dítě umístěno ve vhodném prostředí, které je označeno v usnesení,¹⁴⁷ přičemž „vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením.“¹⁴⁸ Prostřednictvím předběžného opatření může být dítě svěřeno i do pěstounské péče na přechodnou dobu.¹⁴⁹

V řízení ve věcech péče soudu o nezletilé bývá soudem rozhodováno ve věcech „jména a příjmení nezletilého dítěte, péče o nezletilé dítě, výživy nezletilého dítěte, styku s nezletilým dítětem, rodičovské odpovědnosti, poručení, opatrovnictví nezletilého dítěte, předání nezletilého dítěte, navrácení nezletilého dítěte, pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, souhlasu s nakládáním se jménem nezletilého dítěte, zastupování nezletilého dítěte, ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření, pěstounské péče, určení data narození nezletilého dítěte, přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti, přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti.“¹⁵⁰

¹⁴⁵ ibid.

¹⁴⁶ ČESKO. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

¹⁴⁷ ibid.

¹⁴⁸ ibid.

¹⁴⁹ ibid.

¹⁵⁰ ibid.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Vymezení výzkumu

Na předcházející teoretické poznatky nyní navazuji výzkumnou částí diplomové práce. Na základě kvalitativního výzkumu pojednávám o významu pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému v rámci soudních řízení ve věcech péče o nezletilé děti, a to z pohledu samotného soudního sociálního pracovníka.

5.1 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této diplomové práce je posoudit, jaký má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému význam v rámci soudních řízení ve věcech péče o nezletilé děti z pohledu soudního sociálního pracovníka. K naplnění tohoto hlavního výzkumného cíle bylo na základě zrealizovaného kvalitativního výzkumu vytyčeno několik dílčích výzkumných cílů:

1. dílčí výzkumný cíl: Zjistit informace o tom, jaký spatřují respondenti/-ky v pozici soudního sociálního pracovníka smysl.
2. dílčí výzkumný cíl: Zjistit, v čem spočívá náplň práce respondentů/-ek, a to se zaměřením na řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.
3. dílčí výzkumný cíl: Zmapovat, jaký význam spatřují respondenti/-ky v interdisciplinární spolupráci.
4. dílčí výzkumný cíl: Posoudit, jaký má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému potenciál z pohledu respondentů/-ek.

5.2 Metoda a technika výzkumu

Za účelem naplnění cíle této diplomové práce byl zvolen design kvalitativního výzkumu. Tento design byl zvolen s ohledem na nízký počet pracovníků zastávajících pozici soudního sociálního pracovníka a s ohledem na skutečnost, že se jedná o téma v českém prostředí nové, dosud publikačně neukotvené.

V rámci kvalitativního výzkumu byla zvolena technika polostrukturovaného rozhovoru. Ten „obsahuje připravené otázky, důsledně a systematicky směřující k identifikaci výzkumných témat pomocí příštích detailních odpovědí.“¹⁵¹ Tato technika poskytuje výzkumníkovi osnovu pro vedení rozhovoru, umožňuje mu adekvátně reagovat na vývoj konverzace a pokládat další doplňující otázky za účelem získání dalších informací a za účelem lepšího uchopení tématu.¹⁵²

5.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek je tvořen pěti pracovníky působícími na pozicích soudních sociálních pracovníků v rámci projektu „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ na některém z partnerských soudů – konkrétně na Okresním soudě v Kladně, Kroměříži, Mostě, Šumperku a ve Vsetíně.

Přestože výchozím a absolutním možným dosažitelným počtem byl počet devíti pracovníků působících na pozicích soudních sociálních pracovníků, v průběhu realizace výzkumu vzešlo najevo, že na několika partnerských soudech již není aktuálně pozice soudního sociálního pracovníka obsazena.

¹⁵¹ MIŠOVIČ, J. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2019. ISBN: 978-80-7419-285-2. s. 80

¹⁵² *ibid.*, s. 80

Na Okresním soudě v Tachově není tato pozice obsazena k datu 1. 4. 2023,¹⁵³ na Obvodním soudě pro Prahu 8 není tato pozice obsazena k datu 1. 5. 2023¹⁵⁴ a na Okresním soudě v Novém Jičíně k datu 1. 7. 2023.¹⁵⁵

Pro účely diplomové práce byli osloveni stávající pracovníci působící na pozicích soudních sociálních pracovníků na Okresním soudě v Jeseníku, Kladně, Kroměříži, Mostě, Šumperku, Novém Jičíně a ve Vsetíně - tedy vyjma pracovníků působících na Okresním soudě v Tachově a na Obvodním soudě pro Prahu 8, kteří v době realizace výzkumu na daných pozicích již nepůsobili. Zbylé dva pracovníky se bohužel mně, ani mé externí konzultantce JUDr. Soně Soukupové nepodařilo, i přes urgence z mé strany, zkontaktovat.

6.4 Sběr dat

Data byla získávána pomocí polostrukturovaných rozhovorů, jež se uskutečnily v online prostředí formou videohovorů, a to prostřednictvím platform Zoom či Google Meet. Důvodem pro zvolení této formy byla větší flexibilita při získávání dat a taktéž velký vzdálenostní rozptyl jednotlivých soudních sociálních pracovníků v rámci České republiky. Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v časovém rozmezí mezi 60–90 minutami. Data byla se souhlasem soudních sociálních pracovníků zaznamenávána prostřednictvím zvukového záznamníku. (V příloze č. 1 je uvedena osnova otázek pro rozhovor s respondenty.)

¹⁵³ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Rozvrh práce pro rok 2023 (se změnou od 1. 4. 2023). *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/61049/3172446/rozvrh+2023+verze+03.pdf/0a484491-67e9-4ad4-aea7-ceabb654d23f>

¹⁵⁴ JUSTICE. CZ. Obvodní soud pro Prahu 8: Rozvrh práce aktualizovaný k 1. 5. 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/52089/0/Aktualizace+RP+k+1.5.2023.pdf/0d43bfc3-b73f-4aae-9049-a9cd99ca6b3d>

¹⁵⁵ JUSTICE. CZ. Okresní soud v Novém Jičíně: Doplněk č. 5 rozvrhu práce Okresního soudu v Novém Jičíně pro rok 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/40329/0/Dopl%C4%9Bk+%C4%8D.+5+k+RP+2023/1a8cd83f-d452-42b3-bbb2-d06f93b77543>

5.5 Zpracování dat

U získaných výzkumných dat byla v první řadě provedena jejich transkripce ze zvukové podoby do písemné elektronické podoby za simultánního vypuštění nerelevantních pasáží. Posléze byla data rozčleněna na základě podobnosti do jednotlivých kategorií za využití techniky tzv. otevřeného kódování.

Otevřené kódování představuje vedle axiálního a selektivního kódování jeden z typů kódování, kterým se provádí analýza v zakotvené teorii.¹⁵⁶ Jedná se o „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů*.“¹⁵⁷ Jinými slovy, výzkumník pečlivě prochází získané údaje, označuje a kategorizuje pojmy v textu, rozebírá údaje na samostatné části a ty dále prostudovává. Na základě porovnávání může identifikovat podobnosti či rozdíly, klást otázky, pracovat s domněnkami o daném jevu a činit tak nové objevy.¹⁵⁸

S ohledem na skutečnost, že je toto téma neprobádané a v české společnosti publikačně neukotvené, dílčí výzkumné otázky jsem stanovila až na základě provedené analýzy dat. Příslušná data jsem v rámci jednotlivých dílčích výzkumných cílů vyhodnocovala a vztahovala k poznatkům, východiskům a zjištěním jiných autorů a následně je sumarizovala. Je nutno si však uvědomit, že možnosti vztahování jsou vzhledem k nedostatečné publikační základně velmi omezené. Jak již bylo uvedeno, v rámci České republiky je toto téma publikačně neukotvené a odkážeme-li se na zahraniční zdroje, musíme vzít v potaz odlišnosti tamní forenzní sociální práce a náplně forezních sociálních pracovníků, jež jsou zapříčiněny různými faktory, jakými jsou například odlišná kultura, jiný právní systém atp.

¹⁵⁶ STRAUSS, A., CORBIN, J. M. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert, Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN: 80-85834-60-X. s. 40

¹⁵⁷ *ibid.*, s. 42

¹⁵⁸ *ibid.*, s. 43

6 Analýza a vyhodnocování dat

Tato kapitola se zabývá analýzou a vyhodnocováním získaných výzkumných dat. Data jsou rozebírána, porovnávána a vyhodnocována v rámci jednotlivých dílčích výzkumných cílů, které byly stanoveny až na základě provedené analýzy kvalitativních dat.

6.1 První dílčí výzkumný cíl

První vzešlý dílčí výzkumný cíl zní, jaký spatřují respondenti/-ky v pozici soudního sociálního pracovníka smysl. V souvislosti s tímto dílčím výzkumným cílem byly ve sděleních respondentů/-ek skloňovány pojmy jako polidštění, komunikace, partnerství, redukce formalismu či osvěta.

Ve valné většině sdělení respondentů/-ek ukázala, že pozice soudního sociálního pracovníka výrazně posiluje lidský přístup v českém justičním systému. O tom svědčí některé z odpovědí respondentů/-ek na otázky mapující jejich subjektivní vnímání smyslu a poslání diskutované pozice: *„Vnímám, že sociální pracovník na soudě je od toho, aby polidštil soud, aby tomu soudu dal trošku lidský rozměr v rámci komunikace s veřejností.“* *„Soud je nejvyšší instance moci a kontroly nad životy lidí, dětí a já tady funguji spíše jako lidský, partnerský rozměr.“* *„Já se dost ztotožňuji s tím, co je cílem celého projektu, a to je úplně laicky polidštění justičního systému a to, jak soud vstupuje do života lidí a do života účastníků.“*

Přestože terminologie, kterou užívají respondenti/-ky při formulaci svého pohledu na dané téma, je různá, v zásadě se všechny jimi popisované aspekty týkají polidštění justičního systému. Někteří na něj nahlížíjí z pohledu komunikace, přičemž komunikaci je nutno vnímat nejen jako sdělování a výměnu informací, ale také porozumění sdělovanému. To dokládají například tato sdělení respondentů/-ek: *„Mám čas a prostor si lidi pozvat a komunikovat s nimi, nejsem úředník. “Já nejednám s lidmi z pozice moci, nerozhoduji o jejich životě, já jen lidsky vysvětluji, co obnáší proces, co obnáší jejich problém, můžu se s nimi pobavit o tom, jaké mají možnosti, co se dá v jejich kauze, v tom jejich případě udělat.“*

“Posláním je zkvalitnit práci nebo spolupráci s těmi znevýhodněnými skupinami obyvatel, aby té justici rozuměli a justice rozuměla jim, ale s tím, že justice vůbec neztratí to postavení, které má, tu vážnost. Je potřeba, aby se justice lidem přiblížila, aby lidé všem procesům a jednáním, které probíhají u soudu, rozuměli.“ „...Vy umíte oba ty jazyky – víte, jak komunikovat s právníky a soudci, ale zároveň umíte komunikovat i s lidmi, pro které jsou třeba dané formuláře nesrozumitelné.“

Z výpovědí respondentů/-ek také vyplývá, že justiční systém je specifickým prostředím, jež se vyznačuje vysokou mírou formálnosti, rigidity, je prostředím užívajícím pro někoho obtížně srozumitelný právní a úřední slovník. Zvláštní dopad to má pak na zranitelné skupiny osob, tedy i na nezletilé děti. Soudní sociální pracovník zde vystupuje v roli prostředníka mezi institucí soudu a zranitelnými skupinami osob, jež přichází s justičním prostředím do kontaktu. To lze ilustrovat na příkladu těchto odpovědí respondentů/-ek: *„Je to o tom vnést tam trochu něčeho sociálního a trochu zredukovat formalismus, který bývá u soudních jednání, kdy ti lidé ani často nevědí, jak mají reagovat u jednání, co si mohou dovolit a co mohou žádat.“*, *„Soudní sociální pracovník vystupuje v roli někoho, kdo je vložen do systému, který je sám o sobě rigidní, formální, který jedná jazykem, který je nesrozumitelný a přitom jedná o lidech, kteří zase žijí úplně jinak, komunikují jinak, rozumějí světu jinak a může tam docházet k nedorozuměním, které pak třeba mají vliv na míru zásahu do jejich práv v případě např. svéprávnosti či práv rodičů a dětí... a všechno to mohlo vyplynout jen z toho, že si nerozumí.“*

Zatímco se dosud hovořilo o přínosech směrem ke zranitelným skupinám osob, jež přichází do kontaktu s justičním systémem, někteří z respondentů/některé z respondentek nahlíží na smysl pozice soudního sociálního pracovníka z další perspektivy a zdůrazňují také přínos směrem k soudcům, což vede k dalšímu zkvalitnění procesu práce s rodinou. Uvádí: *„Pro soudce to přináší nový rozměr odbornosti, protože potřebují odborné informace o životě těch lidí, o prožívání, o vývojové psychologii dítěte...“* Jiný respondent/-ka to nazývá osvětou. *„Určitě je to taková osvěta, to znamená přiblížit soudu trochu více ty sociální problémy a být k dispozici soudci, zprostředkovat mu třeba i prostředí v rodině formou provedení nějakého sociálního šetření i nějakou dlouhodobější spoluprací s rodinou, bez toho aniž bych suploval práci terénních sociálních pracovníků.“*

Jeden z respondentů/ jedna z respondentek konstatuje, že soudní sociální pracovníci disponují jistými profesními kvalitami, znalostmi a dovednostmi, které jsou v základu shodné s těmi, kterými disponují sociální pracovníci obecně. Kvalifikační nároky jsou shodné. Podstata tedy tkví v implantování těchto kvalit, znalostí a dovedností do prostředí justice. Jak blíže uvádí respondent/-ka: „*Nevím, jestli bych mluvila o slově poslání, protože je to prostě profese, je to vnesení určité profesní kvality a nových dovedností. Poslání jako sociální pracovníci máme obecně už tím, že jsme se rozhodli pro tuto profesi. Jsme většinou vedeni i nějakými etickými zásadami. Ale tohle je proč vnést profesi sociálních pracovníků do práce justice, to znamená, že přinášíte dovednosti a znalosti, které tam do té doby nikdo neměl.*“ „*Průřezově se podíváme na to, že jsme všichni kvalifikovaní sociální pracovníci, to znamená, máme základní kvalifikaci.*“

Zajímavý pohled nabízí také Irving A. Lanzer, který hovoří o forenzní sociální případové práci. Vnímá ji jako vysoce individualizovanou, nesystematizovanou oblast sociální práce, která vyžaduje vlastní filozofický přístup, osvojení si technik a dovedností pro působení v justičním prostředí, jež je korigováno právní autoritou.¹⁵⁹

Při dotazování respondentů/-ek na žádoucí profesní kvality, znalosti, schopnosti či dovednosti pojící se s diskutovanou pozicí vyšlo najevo, že stěžejní jsou komunikační dovednosti různého typu. Ve vztahu k této pozici je nutné umět komunikovat s různými cílovými skupinami, jakými jsou zejména nezletilé děti a osoby s duševním onemocněním a obecně umět komunikovat s lidmi procházejícími nějakou zátěžovou situací. Klíčová je také znalost sítě zainteresovaných spolupracujících subjektů, vč. schopnosti umět s těmito subjekty adekvátně, účelně komunikovat. Stejně tak je důležité umět se orientovat v problematice, jež se pojí s patřičnou cílovou skupinou a být schopen strukturovaného pozorování. Především tvrzení dokreslují tyto odpovědi respondentů/-ek: „*Soudní sociální pracovník by měl mít znalost sítě zainteresovaných spolupracujících subjektů.*“ „*Měl by vědět, jak komunikovat se schizofrenikem, člověkem s demencí a obecně duševně nemocným člověkem.*“ „*...Dále samozřejmě schopnost komunikace i s dalšími návaznými odbornými organizacemi, protože interdisciplinární práce je nezbytná.*“ „*Mít znalosti v oblasti traumazohledňujících přístupů, rozumět trošku viktimologii a takovým tématům, která souvisí se zátěžovými situacemi lidí, kteří se dostali do konfliktu se zákonem, či jsou obětí atp.*“ „*Důležité jsou komunikační dovednosti při práci s lidmi v krizi a zátěžové situaci, s hádajícími se lidmi.*“

¹⁵⁹ LANZER, I. A. Forensic social case work: An analytical survey. In: *Journal of Criminal Law & Criminology*. Northwestern University Press, USA: 1948. 39(1), ISSN: 0885-2731. DOI: 10.2307/1138569. s. 34

Specificky vzhledem k pozici soudního sociálního pracovníka uvádí respondenti/-ky, že je účelné umět se orientovat v právním systému, v příslušných právních předpisech a také ve specifické dokumentaci s justičním systémem se pojící. To dokládají některá z následujících sdělení respondentů/-ek: „*Pro práci na soudě určitě je dobré, když se více než jiní sociální pracovníci orientujete i v právních otázkách – máte představu hmotného i procesního práva, se kterým přicházíte do styku, práv, která se týkají zákona o soudech atp.*“ „*Pro soudního sociálního pracovníka je důležitá právní nadstavba, souvisí s tím i znalost a schopnost orientovat se ve specifické dokumentaci, umět pracovat s určitým typem dokumentace...*“ „*Mám nastudovaný občanský zákoník, občanský soudní řád, zákon o sociálně-právní ochraně dětí.*“ Nutno konstatovat, že průřezově většina respondentů/-ek kvitovala předešlou praxi s danou cílovou skupinou a zejména pak praxi na oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Otázkou, zda práce soudních sociálních pracovníků vyžaduje dovednosti a znalosti, jež jsou odlišné od těch, kterými disponují sociální pracovníci působící v jiných sférách, se zabývali ve své explorativní studii také Gail Green, Joanne Thorpe and Myrean Traupmann. Tito autoři využili v rámci své explorativní studie tzv. metodu focus group. Vzešlá zjištění ve velké míře korelují se zjištěními, jež jsou uvedena výše. Respondenti/-ky účastníci se této studie obdobně uvádí, že pro soudního sociálního pracovníka je důležitá informovanost o fungování justičního systému, znalost problematiky pojící se s danou cílovou skupinou a více než v kterékoliv jiné oblasti sociální práce jsou stěžejní také znalosti právní.¹⁶⁰

¹⁶⁰ GREEN, G.; THORPE, J.; TRAUPMANN, M. The sprawling thicket: Knowledge and specialisation in forensic social work. In: *Australian Social Work*. Taylor & Francis Group, UK: 2005. 58(2), ISSN: 0312-407. DOI: 10.1111/j.1447-0748.2005.00199. s. 148

6.2 Druhý dílčí výzkumný cíl

Druhý vzešlý dílčí výzkumný cíl se vztahuje k náplni práce, jež se pojí s pozicí soudního sociálního pracovníka. V rámci tohoto dílčího výzkumného cíle si tedy kladu za cíl zodpovědět otázku, v čem spočívá náplň práce respondentů/-ek, a to se zaměřením na řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.

Za prvé bylo zapotřebí zmapovat, které cílové skupině se respondenti/-ky v rámci své náplně práce nejvíce věnují a v jaké sociální situaci se tato cílová skupina nachází. Odpovědi respondentů/-ek ukázaly, že téměř všichni se při své práci nejvíce soustředí na cílovou skupinu nezletilých dětí. Jedná se nejčastěji o děti ohrožené dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte, o děti v rozvodové či rozchodové situaci rodičů a děti s rodiči řešícími rodičovské spory. Jeden ze soudů však nacházel uplatnění pro soudního sociálního pracovníka primárně ve věcech svéprávnosti. Toto zaměření je individuální a odvíjí se od toho, o který okresní soud se jedná a také od toho, v jaké míře zapojují soudci na jednotlivých okresních soudech soudní sociální pracovníky a od toho, jaké pokyny jim dávají.

Za druhé, vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zaměřuje na roli soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé, bylo nutné během rozhovoru s respondenty/-kami zjistit, co bývá nejčastějším/ nejméně častým předmětem řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, do kterých jsou respondenti/-ky z pozice soudních sociálních pracovníků zapojeni. V naprosté shodě intervenují respondenti/-ky v řízeních ve věcech péče o nezletilé dítě, styku s nezletilým dítětem, rodičovské odpovědnosti a ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření. Majoritní část respondentů/-ek je zapojena dále do řízení ve věcech poručenství, jména a příjmení nezletilého dítěte, opatrovnictví nezletilého dítěte a pěstounské péče. Pouze minoritní část respondentů/-ek je zapojena do řízení ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, ve věcech výživy nezletilého dítěte, předání nezletilého dítěte, navrácení nezletilého dítěte, souhlasu s nakládáním se jměním nezletilého dítěte, zastupování nezletilého dítěte a určení data narození nezletilého dítěte. Ve věci přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti a ve věci přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti respondenti/-ky žádným způsobem neintervenují.

Rozhovory ukázaly, že úkony soudních sociálních pracovníků v rámci těchto řízení nejsou nutně jednotné a v některých případech se liší, což je v souladu s informacemi v teoretické části práce v kapitole č. 3.4, kde je uvedeno, že soudní sociální pracovník při plnění svých pracovních úkolů vykonává činnosti, jež vyplývají z náplně práce a z pokynů soudců. Jednotlivé náplně práce pak vyplývají z rozvrhu práce daného soudu a mohou se tedy lišit.¹⁶¹ Stejně tak se potvrdilo, že škála jednotlivých pracovních úkonů soudních sociálních pracovníků je široká a není zobecnitelná. Výčet jejich činností je prezentován v kapitole č. 3.5.

V rámci řízení o předběžném opatření figurují respondenti/-ky v roli soudních vykonavatelů, přičemž část respondentů/-ek tuto funkci vykonává aktivně, zbylá část buď funkci nevykonává, anebo se jí pouze účastní.

Ve sděleních respondentů/-ek se velmi často opakuje edukace rodičů a participace dítěte. Z rozhovorů je patrné, že edukace může probíhat před zahájením soudního řízení či po zahájení soudního řízení. Zařazena může být kdykoliv na základě potřeby. To dokládají některá z tvrzení respondentů/-ek: „Edukace je zařazena buď před zahájením řízení, někdy po – záleží na situaci rodiny. Edukace je v mojí kompetenci.“ „Edukaci dělám už tím, že rodičům vysvětluji, co je soudní dohled, ústavní výchova.“ „Je na rozhodnutí soudce, kdy edukace či participace bude probíhat. Edukaci a participaci je nutno vnímat v kontextu celého soudního řízení a vkládat je kdykoliv je potřeba, aby se lidé edukovali, vyjasnili si práva a povinnosti.“ Kromě toho, že probíhá individuálně, může probíhat také skupinově. Jak uvádějí respondenti/-ky: „Běžně jsou součástí skupinové edukace rodičů při rozvodu.“ „Na Městském soudě v Brně dělají i hromadné edukace rodičů ještě před konečným rozhodnutím, aby do jednací síně již přišli připraveni a věděli, co si můžou dovolit, a co ne.“ „Vnímám jako dobré zařídit edukaci hromadně i u nás.“ Nabízí se tedy otázka, která z forem je efektivnější a více vyhovující alternativou.

¹⁶¹ NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf. s. 29-30

Jádrem participace je navázání kontaktu a uskutečnění rozhovoru s nezletilým dítětem. K tomu, proč participaci provádí a jak ji vnímají, sdělují respondenti/-ky následující: „*V rámci participace seznamuji dítě s tím, proč se po něm chce, aby šlo k soudu.*“ „*Já mapuji, jak vypadá současný život dítěte a informuji ho, jak může vypadat, až bude vyneseno rozhodnutí. Součástí rozhovoru je zjistit názor dítěte. Následně napíši protokol, projdu ho s dětmi a sdělím jim, jak bude s informacemi naloženo.*“ „*Dítě není důkazem v řízení, jeho názor jen mapuje situaci – to je hlavní poslání participace.*“ „*Participaci dětí vnímám ne jako úkon, ale přístup.*“ Respondenti/-ky sdělují, že se rozhovor nejčastěji odehrává v kanceláři soudního sociálního pracovníka v budově okresního soudu, případně se kontakt může uskutečnit také v soudní síni, na oddělení sociálně právní ochrany dětí nebo spíše výjimečně ve škole či v přirozeném prostředí dítěte. Je zde tedy jistá variabilita. Blíže to ukazují sdělení několika respondentů/-ek: „*Primárně si zvu klienty k sobě do kanceláře na soud. Jedním z motivů je i ukázat jim soud jako místo, kde se nemusí bát, kde je bezpečno a zároveň dát tu důstojnost a formálnost jednání...Děti rozumí symbolům, statusům.*“ „*U starších dětí se kontakt uskutečňuje v soudní síni, přímo při jednání.*“ „*Většinou ho dělám u mě v kanceláři, výjimečně ve škole, v nemocnici, venku, doma, na OSPOD, jak to dítěti vyhovuje.*“ Rozhovory se odehrávají na pokyn soudce, který osobně může a nemusí být přítomen. Někdy rozhovor vede sám soudce za přítomnosti soudního sociálního pracovníka, jindy vede rozhovor soudní sociální pracovník za možné přítomnosti soudce, případně pracovníka oddělení sociálně právní ochrany dětí. Zákonní zástupci tohoto rozhovoru přítomni nejsou. Jak uvádí respondenti/-ky: „*Rozhovor je strukturovaný, provádím ho někdy sama, někdy se soudcem v roli pozorovatele, přítomen bývá i opatrovník.*“ „*V 99 % je přítomna pracovnice OSPOD. Když chce přijít soudce, tak je přítomen také.*“ „*Rozhovory s dětmi probíhají bez přítomnosti rodičů, ale není to o nich bez nich, děti mají možnost vyjádřit své přání...Děti bývají často zmatené, pod tlakem, nebo mají naučený příběh od některého z rodičů, jsou ovlivněné.*“

Lze konstatovat, že odlišnosti v zahraničním pojetí náplně soudního sociálního pracovníka a v českém pojetí náplně soudního sociálního pracovníka jsou velice markantní. Zahraničnímu pojetí se věnuje kapitola č. 1.1.1. v teoretické části práce opírající se o řadu publikací různých autorů. Jmenovitě o náplni práce soudních sociálních pracovníků pojednávají zahraniční autoři, jakými jsou například R. L. Barker, D. M. Branson, D. Bogg, C. Barcham a samozřejmě také Národní organizace forenzní sociální práce (National Organization of Forensic Social Work).

6.3 Třetí dílčí výzkumný cíl

Třetí vzešlý dílčí výzkumný cíl zní, jaký význam spatřují respondenti/-ky v interdisciplinární spolupráci. S ohledem na skutečnost, že neexistují veřejně dostupné informace o okruhu spolupracujících subjektů soudního sociálního pracovníka, bylo v rámci této otázky zmapováno, kdo se mezi zainteresované spolupracující subjekty řadí. Ukázalo se, že škála těchto subjektů je široká, nicméně, zaměříme-li se na ty, jež cílí na nezletilé děti a rodinu, uvádějí respondenti/-ky ve shodě, že nejbližší spolupráci mají navázanou s odděleními sociálně právní ochrany dětí. Dále respondenti/-ky mezi spolupracující subjekty řadí: sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, rodinná centra, manželské a rodinné poradny, adiktologické poradny, krizové poradny, intervenční centra, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, zdravotnická zařízení, nemocnice, úřady práce, psychology, psychiatry a mediátory. To dokládají například následující sdělení respondentů/-ek: *„Vytváří se interdisciplinární spolupráce, spolupráce s OSPOD má roli při výkonu sociálně právní ochrany dětí, OSPOD může být navrhovatelem, kolizním pracovníkem. Soudní sociální pracovník nenahrazuje postavení OSPOD. Jde-li případ k soudu, case managerem se stává soud a soudní sociální pracovník mu pomáhá.“* *„Mezi ty subjekty patří určitě rodinná a manželská poradna, intervenční centrum, adiktologická poradna, krizová poradna, OSPOD, mediátoři...Mám zmapováno, co dělají a soudci se se mnou radí, kam je nasměrovat. Postupně se vyjasnily kompetence.“* *„Je to napříč případ od případu... Nejvíce OSPOD, sociální služby v rámci každého případu...Já jako sociální pracovník musím znát tu síť a vědět, kam člověka doporučit, spolupráci se snažím rozšiřovat, ukotvovat.“* *„Soudní sociální pracovník je sám, kdyby neměl spolupráci s OSPOD, psychology, psychiatry atd., tak by to bylo velice těžké.“* Jak je tedy z výše uvedeného patrné, interdisciplinární spolupráce je respondenty/-kami vnímána jako nezbytný předpoklad. Nastavená je všude a při většině ze zmiňovaných okresních soudů také fungují interdisciplinární týmy, jichž jsou respondenti/-ky součástí. Stejně tak se respondenti/-ky častokrát účastní případových konferencí.

To lze vyčíst z následujících sdělení: „Každé 3 měsíce se setkává soud, OSPOD a občasná poradna a řeší se jednotlivé kauzy.“ „Scházeli jsme se jednou za čtvrt roku, teď už v menší frekvenci, máme jasně stanovený postup, kdo koho oslovuje. Všechno jsme to nastavovali v interdisciplinárním týmu a už to tady funguje roky, opravdu hodně let...Nejdřív to byl soud, OSPOD, organizace, teď je to soud, já, OSPOD, organizace.“ „Jedenkrát za rok pořádáme interdisciplinární schůzi, kde se schází zainteresovaní odborníci – ať už z OSPOD, středisek výchovné péče, rodinných center, z mediální služby. Tam si vyměňujeme poznatky. Spolupráce celkově má tendenci se zlepšovat už jen tím, že se vidíme, navážeme osobní kontakt.“

Z nedostatků v interdisciplinární spolupráci, které uvádí někteří z respondentů/ některé z respondentek a které nelze zobecnit pro všechny zastoupené regiony, lze zmínit nízké zapojení služeb, chybějící spolupráci se školami, malou četnost setkávání v rámci interdisciplinárního týmu a nedostatečné legislativní ukotvení interdisciplinární spolupráce, a to zejména ve vzájemném předávání informací a z hlediska ochrany osobních údajů.

6.4 Čtvrtý dílčí výzkumný cíl

Čtvrtý vzešlý dílčí výzkumný cíl se zabývá tím, jaký má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému potenciál z pohledu respondentů/-ek. Souhlasně respondenti/-ky zastávají názor, že pozice soudního sociálního pracovníka má v českém justičním systému své místo a svou důležitost. K plošnému zavedení se kloní převážná část z nich. To ukazují například následující odpovědi respondentů/-ek: *„Je to křehká otázka, myslím si, že ano. Já jsem toho názoru, že by na každém soudě měl být sociální pracovník...“* *„Já si myslím, že ano, že to je důležité, že by to mělo fungovat a budu držet palce, ať se to děje, ať to narůstá...“* Na základě jiného názoru by měly získat okresní soudy alespoň možnost pozici soudního sociálního pracovníka zřídit, a to za současné finanční a celkové podpory. *„Myslím si, že by každý okresní soud měl mít možnost si ji zřídit. Já bych ji nenařizovala, nedávala povinně, ale všichni by měli mít tu možnost a také financování k tomu, aby soudního sociálního pracovníka měli... a samozřejmě podporu, když to udělají...“* Jiný respondent/ jiná respondentka uvádí, že by bylo účelné zřídit pozici soudního sociálního pracovníka přinejmenším ve velkých okresních městech, anebo v místech, kde se daná problematika hojně vyskytuje. *„Myslím si, že by tato pozice měla být minimálně ve velkých okresních městech a tam, kde jsou třeba velké problémy, kde je nějaký palčivý problém v nějaké z oblastí – ať už to jsou ohrožené děti nebo svéprávnosti, velké rodičovské spory...“*

Přestože je sice většina respondentů/-ek plošnému zavedení pozice nakloněna, patrná je zde určitá míra skepse. Mezi respondenty/-kami panuje přesvědčení, že na plošné zavedení pozice soudního sociálního pracovníka není český justiční systém připravený, přinejmenším za stávajících podmínek. To dokazují například následující sdělení respondentů/-ek: *„Niméně byla by to změna systému. Ten systém je za mě trošku kostrbatý, ale funkční a má už určitou tradici, má už svoje zaseté pozice, své lidi, co dělají své práce a najednou se tam přinese něco nového. Nemyslím si, že je na to systém nastavený. Za mě je dobré dát nabídku, ale nemyslím si, že to bude plošně využíváno...Možná do budoucna by bylo fajn, kdyby se systém změnil.“* *„Justiční systém rozhodně připravený není, ale jinak jsem zastáncem toho, aby tady ta pozice byla.“* Zajímavý kontrast přinesl pohled jednoho z respondentů/jedné z respondentek, který/-á vnesení pozice soudního sociálního pracovníka do českého justičního systému nevnímá jako revoluční změnu, nýbrž jako logické naplňování něčeho, co s sebou přineslo zavedení nového občanského zákoníku.

To dokládá toto sdělení: „*Já ji nevnímám jako zásadní změnu ve smyslu, že by přišlo něco zvenku, že bychom něco funkčního nahrazovali něčím jiným, ale vnímám to jako součást dotváření něčeho, co tady před 10 lety s příchodem Nového občana začalo... To byla velká změna, kterou justice nějakou dobu vstřebává, čili mně to přijde jako přirozená evoluce toho, že ten Nový občan zatřásl s tou justicí a teď hledá všechny nástroje, které pomůžou, aby to bylo co nejkvalitnější.*“

Vrátíme-li se k otázce plošného zavádění pozice soudního sociálního pracovníka, sdělili dotazovaní několik proměnných, za kterých by plošné zavedení této pozice mohlo být z jejich pohledu funkční. Jako zmiňovaný předpoklad k tomu, aby tato pozice mohla fungovat, zaznívala hlavně podpora ze strany vedení soudu i samotných soudců, podpora ze strany Ministerstva spravedlnosti či Ministerstva práce a sociálních věcí a také ze strany Justiční akademie. Stěžejní je samozřejmě také podpora finanční. Tyto proměnné se objevují v následujících odpovědích respondentů/-ek: „*Kdyby to nemělo podporu vedení soudu, ta pozice soudního sociálního pracovníka, tak by to nemělo absolutně šanci na úspěch. To je klíčová záležitost – podpora vedení soudu a samozřejmě i jednotlivých soudců.*“ „*...Závisí to samozřejmě i na podpoře od Ministerstva spravedlnosti nebo Ministerstva práce a sociálních věcí. To je klíčové, kdyby se mělo někdy jednat o tom, zdali to zavést plošně.*“ „*...Všichni by měli mít tu možnost a také financování k tomu, aby soudního sociálního pracovníka měli...a samozřejmě podporu, když to udělají – to znamená zaškolení ať už samotných soudních sociálních pracovníků, ale třeba i školení managementu soudu, aby rozuměl, proč tu profesi mají, jak ji zařadit do týmu, jak si zvolit případy, které se soudním sociálním pracovníkem řešit atp.*“ „*Myslím si, že Justiční akademie je velmi dobře připravená na to, aby dělala vzdělávací support, aby to nějakým způsobem mělo štábní kulturu, aby to byla opravdu pozice, která je saturovaná a která je odborně vedena i dál. Tam si myslím, že prostor je. Jediný kámen úrazu jsou finance...*“

Kromě podpory zde padl také názor, že stěžejním předpokladem je pochopení podstaty pozice soudního sociálního pracovníka a jisté uznání jeho odborných, profesních kvalit. Jak blíže uvádí respondent/-ka: „*To záleží na tom, jak by s tím každý soud naložil. Tam musí dojít k pochopení toho, že soudní sociální pracovník není tzv. děvče pro všechno, ale že to je další expertní názor a podpora k tomu, aby soudce co nejkvalitněji a na co nejdelší dobu rozhodl.*“

Shrnutí výzkumu

Provedený kvalitativní výzkum si kladl za úkol posoudit, jaký má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému význam v rámci soudních řízení ve věcech péče o nezletilé děti z pohledu soudního sociálního pracovníka. Za tímto účelem byly v souvislosti s pozicí soudního sociálního pracovníka na základě získaných dat formulovány čtyři dílčí výzkumné cíle týkající se smyslu a potenciálu pozice, náplně práce pozice a významu interdisciplinární spolupráce.

Na základě výzkumu vzešlo najevo, že pozice soudního sociálního pracovníka je vnímána jako krok k polidštění justičního systému, přičemž důraz je kladen zejména na význam komunikace, jakožto procesu sdělování informací, vysvětlování a zprostředkování porozumění sdělovanému a to zejména ve vztahu ke zranitelným skupinám osob. Dalším aspektem, který se na základě poznatků z výzkumu vykrytalizoval, je zmírňování formálnosti a rigidity justičního systému za současného zachování jeho vážnosti a postavení. Soudní sociální pracovník také přináší do soudního prostředí další rozměr prostřednictvím svých profesních kvalit, znalostí, schopností a dovedností. Nelze opomenout rovněž přínos směrem k soudcům, kdy participace soudního sociálního pracovníka při práci s rodinou přispívá k jejímu zkvalitnění.

Ze zmiňovaných zranitelných skupin osob se respondenti/-ky ve své praxi dominantně zaměřují na cílovou skupinu nezletilých dětí, což vnímám z hlediska zaměření této diplomové práce jako významnou informaci. Výzkum přinesl ve vztahu k zaměření práce klíčová zjištění, neboť ukázal, že v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních intervnují respondenti/-ky z pozic soudních sociálních pracovníků v naprosté shodě v řízeních ve věcech péče o nezletilé dítě, styku s nezletilým dítětem, rodičovské odpovědnosti a ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření. Majoritní část z nich je taktéž zapojena do řízení ve věcech poručenství, jména a příjmení nezletilého dítěte, opatrovnictví nezletilého dítěte a pěstounské péče. Významnou součástí náplně práce soudních sociálních pracovníků se ukázala být edukace rodičů a participace dětí.

V rámci výzkumu byl zmapován okruh spolupracujících subjektů, který, jak se ukázalo, je široký. V souvislosti s cílovou skupinou nezletilých dětí vystupuje do popředí spolupráce s odděleními sociálně právní ochrany dětí. Dále lze pak mezi zainteresované spolupracující subjekty zařadit sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, rodinná centra, manželské a rodinné poradny, adiktologické poradny, krizové poradny, intervenční centra, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, zdravotnická zařízení, nemocnice, úřady práce, psychology, psychiatry a mediátory. Interdisciplinární spolupráce je obecně soudními sociálními pracovníky označována jako nezbytný předpoklad k naplnění podstaty této pozice.

Dotazovaní na základě své praxe na pozici soudního sociálního pracovníka souhlasně zastávají názor, že má tato pozice v českém justičním systému své opodstatnění a svůj význam. Přestože k plošnému zavedení této pozice do českého justičního systému se kloní převážná část z nich, je zde patrná určitá míra skepse. Mezi respondenty/-kami panuje přesvědčení, že na plošné zavedení pozice soudního sociálního pracovníka není český justiční systém připravený, přinejmenším za stávajících podmínek. Jako předpoklad k úspěšnému fungování této pozice bylo ze strany respondentů/-ek vytyčeno několik aspektů – podpora ze strany vedení soudu i samotných soudců, podpora ze strany Ministerstva spravedlnosti či Ministerstva práce a sociálních věcí a také ze strany Justiční akademie. Stěžejní se ukázala být samozřejmě také podpora finanční.

Přestože nelze všechna vzešlá zjištění generalizovat, lze nalézt na příkladu tohoto výzkumného vzorku jisté podobnosti i rozdíly – z hlediska názorových a hodnotových postojů, z hlediska náplně práce atp. V celé práci je přitom citelná aktuálnost, nejednotnost a jistá neukotvenost pozice soudního sociálního pracovníka.

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl posoudit, jaký má pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému význam v rámci soudních řízení ve věcech péče o nezletilé děti z pohledu soudního sociálního pracovníka. Mojí vizí bylo v maximální možné míře přiblížit pozici soudního sociálního pracovníka, a to s důrazem na uplatnění při práci s cílovou skupinou nezletilých dětí. Teoretická část práce nabízí poznatky, jež jsou podloženy primárně zahraničními zdroji a za účelem seznámení s projektem Justiční akademie a s příslušnou pozicí soudního sociálního pracovníka také dostupnými zdroji českými. V rámci praktické části práce se mi podařilo prostřednictvím kvalitativního typu výzkumu za využití techniky polostrukturovaných rozhovorů přinést konkrétní informace o fungování pozice soudního sociálního pracovníka v českém justičním systému ve vztahu k cílové skupině nezletilých dětí a zodpovědět tak hlavní výzkumnou otázku této diplomové práce. K jejímu naplnění byly na základě analýzy získaných kvalitativních dat vytyčeny čtyři dílčí výzkumné cíle, jež pomohly zmapovat dané téma a jež lze považovat za splněné.

Vzhledem k tomu, že zjevně není toto téma publikačně a empiricky podchycené, je s výhodou, že vzniká Manuál soudního sociálního pracovníka, jenž poskytne jistý teoretický rámec. Je patrné, že pozice soudního sociálního pracovníka má své opodstatnění a svůj přínos a domnívám se, že by bylo tudíž žádoucí, aby tato pozice i nadále zůstala zachována v českém justičním systému.

Seznam použitých zdrojů

BARKER, R. L.; BRANSON, D. M. *Forensic Social Work: Legal Aspects of Professional Practise*. 2. vyd. USA: The Haworth Press, Inc., 2000. 262 s. ISBN: 9780789008671

BENES, M.; ASTBURY, B. (ed.). *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 102 s. ISBN: ISBN 978-80-7338-141-7

BOGG, D.; BARHAM, C. et al. *Forensic Mental Health Social Work: Capabilities Framework*. [online]. UK: Department of Health, 2016. 96 s. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/forensic-mental-health-social-work-capabilities-framework>

CENTER FOR COURT INNOVATIONS. *Planning a Problem-Solving Justice Initiative: A Toolkit for Tribal Communities*. [online]. USA: Bureau of Justice Assistance, 2007. 16 s. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.innovatingjustice.org/sites/default/files/documents/Planning%20a%20Problem-Solving%20Justice%20Initiative.pdf>

ČESKO. Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-37>

ČESKO. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů – znění od 1. července 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6/zneni-20220701>

ČESKO. Zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník – znění od 1. července 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

ČESKO. Zákon č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník – znění od 6. ledna 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách – znění od 1. února 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast8>

ČESKO. Zákon č. 218/ 2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – znění od 1. ledna 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

ČESKO. Zákon č. 292/ 2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – znění od 1. ledna 2022. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí – znění od 1. ledna 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 99/ 1963 Sb., občanský soudní řád – znění od 1. července 2023. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

EEA GRANTS. Human Rights - National Implementation. *EEA Grants*. Topics & Programmes. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/topics-programmes/culture-civil-society-good-governance-and-fundamental-rights-and-freedoms/human>

EEA GRANTS. Czech Republic Human rights 2014-2021– Programme agreement. *EEA Grants*. Resources. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/resources/czech-republic-human-rights-2014-2021-programme-agreement>

EEA GRANTS. Improvement of access to justice for vulnerable groups. *EEA Grants*. Programmes and projects information. [online]. © 2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://eeagrants.org/archive/2014-2021/projects/CZ-HUMANRIGHTS-0006>

EVROPSKÝ PARLAMENT. Ochrana práv dítěte a jejich prosazování. *Europarl*. Koordinátorka pro práva dětí. [online]. © 2023 [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/cs/be-heard/coordinator-on-children-rights/children-rights>

GREEN, G.; THORPE, J.; TRAUPMANN, M. The sprawling thicket: Knowledge and specialisation in forensic social work. In: *Australian Social Work*. Taylor & Francis Group, UK: 2005. 58(2), s. 142-153. ISSN: 0312-407. DOI: 10.1111/j.1447-0748.2005.00199

HARWIN, J. et al. *Changing Lifestyles, Keeping Children Safe: an evaluation of the first Family Drug and Alcohol Court (FDAC) in care proceedings*. UK: Brunel University, 2014. 177 s. ISBN 978-1-908549-13-6

HUGHES, D. S.; O'NEAL, B. C. A Survey of Current Forensic Social Work. In: *Social Work*. NASW Press, USA: 1983. 28(5), s. 393-395. ISSN: 0037-8046. DOI: 10.1093/sw/28.5.393

INTERNATIONAL FEDERATION OF SOCIAL WORKERS. Global Definition of Social Work. *IFSW*. [online]. Copyright © 2023 Mezinárodní federace sociálních pracovníků. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

JUSTICE. CZ. Obvodní soud pro Prahu 8: Rozvrh práce aktualizovaný k 1. 5. 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/52089/0/Aktualizace+RP+k+1.5.2023.pdf/0d43bfc3-b73f-4aae-9049-a9cd99ca6b3d>

JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Rozvrh práce pro rok 2023 (se změnou od 1. 4. 2023). *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/61049/3172446/rozvrh+2023+verze+03.pdf/0a484491-67e9-4ad4-aea7-ceabb654d23f>

JUSTICE. CZ. Okresní soud v Jeseníku: Rozvrh práce pro rok 2023 platný od 1. 4. 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/30249/3205798/RP+od+01042023_PDF.pdf/64ee5bbe-9fc6-4522-8754-f1b529b753cd

JUSTICE. CZ. Okresní soud v Mostě: Rozvrh práce pro rok 2023 ve znění dodatku č. 6 s účinností od 01. 05. 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/39209/3197606/RP2023.pdf/c89d9c3e-8508-476a-be68-745edcab3e50>

JUSTICE. CZ. Okresní soud v Novém Jičíně: Doplněk č. 5 rozvrhu práce Okresního soudu v Novém Jičíně pro rok 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/40329/0/Dopl%C4%9Bk+%C4%8D.+5+k+RP+2023/1a8cd83f-d452-42b3-bbb2-d06f93b77543>

JUSTICE. CZ. Okresní soud v Novém Jičíně: Rozvrh práce pro rok 2023 ze dne 30. 11. 2022. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/40329/0/RP+2023+v%C4%8Detn%C4%9B+dopl%C5%88ku+%C4%8D.+1%2C2/e54634cc-f9e2-48d3-bc22-50c30bebcc36>

JUSTICE. CZ. Okresní soud v Tachově: Oznámení o vyhlášení výběrového řízení na obsazení místa soudního sociálního pracovníka/ soudního tajemníka. *Justice.cz*. [online]. 3. 6. 2020 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/stories/vyberove_rizeni/Vyh%C3%A1%C5%A1en%C3%AD_v%C3%BDb%C4%9Brov%C3%A9ho_r%C3%ADzen%C3%AD_FSP.PDF

JUSTICE. CZ. Okresní soud ve Vsetíně: Rozvrh práce pro rok 2023 ve znění druhé změny s platností od 1. 5. 2023. *Justice.cz*. [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [cit. 2023-05-01]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/64969/3200175/RP_01-05-2023.pdf/959b17c9-9705-4288-a8cf-6d21ea79505a

JUSTIČNÍ AKADEMIE. Aktuality: Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. *Jacz.cz*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>

JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Informace projektu: Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti*. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelnych_skupin_osob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelnych_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf

JUSTIČNÍ AKADEMIE. *Závěry 5. rodinně právního sympozia Justiční akademie na téma Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení*. 24. - 25. 6. 2021. [online]. © Copyright 2022 Justiční akademie. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/rodinnepravni_symposium/5._rodinnepravni_symposium_zavery.pdf

KVĚTENSKÁ, D. Forenzní sociální práce a možnosti jejího uplatnění. In: *Listy sociální práce*. APSS ČR, ČR: 2015. 3(3), s. 19. ISSN 2336-2332

LANZER, I. A. Forensic social case work: An analytical survey. In: *Journal of Criminal Law & Criminology*. Northwestern University Press, USA: 1948. 39(1), s. 34-48. ISSN: 0885-2731. DOI: 10.2307/1138569

MASCHI, T., KILLIAN, M. L. The Evolution of Forensic Social Work in the United States: Implications for 21st Century Practice. In: *Journal of Forensic Social Work*. Taylor & Francis Group, Routledge, UK: 2011. 1(1), s. 8-36. ISSN: 1936-9298. DOI: 10.1080/1936928X.2011.541198

MASCHI, T.; LEIBOWITZ, G. S. (ed.). *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues Across Diverse Populations and Settings*. 2. vyd. New York: Springer Publishing Company, 2018. 533 s. ISBN: 978-0-8261-2067-0

MATOUŠEK, O. et al. *Cochemská praxe v regionu Písek a Milevsko: Manuál zavádění Cochemské praxe pro zúčastněné profesionály*. [online]. Písek: Prostor pro sociální práci, z. s. Copyright © 2023 Cochem.cz [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.cochem.cz/index.php/pro-odborniky/>

MATOUŠEK, O. et al. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. 256 s. ISBN: 978-80-262-0968-3

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. Základní informace: Lidská práva. *Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace: 26. 4. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/zakladni-informace>

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR – EHP A NORSKÉ FONDY. Zlepšení přístupu ke spravedlnosti pro zranitelné osoby. *Ministerstvo financí ČR- EHP a Norské fondy*. [online]. © 2013, poslední aktualizace 6. 5. 2022. [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/programy/lidska-prava/schvalene-projekty/zlepseni-pristupu-ke-spravedlnosti-pro-z-3831>

MIŠOVIČ, J. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2019. 292 s. ISBN: 978-80-7419-285-2

NATIONAL INSTITUTE OF JUSTICE. Problem-Solving Courts. *National Institute of Justice*. [online]. [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/problem-solving-courts>

NOFSW. Forensic Social Work: What is Forensic Social Work. *NOFSW*. [online]. © 2020 by National Organization of Forensic Social Work [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>

NOFSW. Specialty Guidelines for Values and Ethics. *NOFSW: Publications*. [online]. © 2020 by National Organization of Forensic Social Work. [cit. 2023-04-22]. Dostupné z: <https://www.nofsw.org/>

NOVÁKOVÁ, M. *Metodika pro opatrovnické řízení Cochemského typu*. [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, 2019. 59 s. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <https://www.akademickyustav.cz/projekty/komplexni-pece-o-rodinu/>

NOVÁKOVÁ, M. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce*. [online]. Praha: Cochem.cz, 2020. 63 s. [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf

RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. listopadu 2010 a důvodová zpráva*. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 87 s. ISBN: 978-92-79-27689-7. DOI:10.2838/96793

ROGALEWICZOVÁ, R. Představení Cochemské praxe. In: *Cochemská praxe v České republice: Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí: 14. – 15. 5. 2015 v Brně*. Brno: Tribun EU, 2015. s. 1- 46. ISBN: ISBN 978-80-263-0999-4

RUDOLPH, J. *Jsi moje dítě: Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. 79 s. ISBN: 978-80-254-8250-6

SPRINGER, D., W.; ROBERTS, A. R. (ed.). *Social Work in Juvenile and Criminal Justice Settings*. 3. vyd. USA: Charles C Thomas Publisher, Ltd, 2007. 438 s. ISBN: 0-398-07676-6

STRAUSS, A., CORBIN, J. M. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert, Sdružení Podané ruce, 1999. 196 s. ISBN: 80-85834-60-X

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Zápis ze zasedání Výboru pro práva dítěte ze dne 16. února 2021.* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2023 [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: https://icv.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/ze-zasedani-vyboru/Zapis-jednani-Vyboru_160221.pdf

WEXLER, D. B. Putting Mental Health into Mental Health Law: Therapeutic Jurisprudence. In: *Law and Human Behavior*. Springer Science & Business Media B. V., Germany: 1992. 16(1), s. 27-38. ISSN: 1573-661. DOI: 10.1007/BF02351047

WOLF, R. V. *Principles of Problem-Solving Justice*. USA: Bureau of Justice Assistance, 2007. [online]. [cit. 2023-02-22]. Dostupné z: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/principles-problem-solving-justice>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – osnova otázek pro rozhovor s respondenty

- Jaké je dle Vás poslání pozice soudního sociálního pracovníka?
- Které cílové skupině se ve své praxi soudního sociálního pracovníka nejvíce věnujete?

V případě, že jiné cílové skupině než dětem...

- Jaká je Vaše pracovní náplň ve spojitosti s touto cílovou skupinou? → V čem spatřujete největší význam? Jaké úkony jsou nejčastější/ nejméně časté?
- V jaké sociální situaci se obvykle tato cílová skupina nachází?
- V rámci kterých řízení se s touto cílovou skupinou setkáváte?
- Co je nejčastějším předmětem řízení?

Vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zaměřuje na děti...

- V jakých sociálních situacích se obvykle tato cílová skupina nachází?
- Které ze sociálních situací jsou nejčastější?

Vzhledem k tomu, že tato diplomová práce pojednává o roli soudního sociálního pracovníka ve věcech péče soudu o nezletilé...

- Co bývá nejčastějším/ nejméně častým předmětem řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, do kterého jste z pozice soudního sociálního pracovníka zapojen/a?
- Jaké jsou zde Vaše nejčastější úkony? → Které z nich mají podle Vás největší význam?

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních: Pododdíl 2 - Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

Předmět řízení:

- a) jména a příjmení nezletilého dítěte,
- b) péče o nezletilé dítě,
- c) výživy nezletilého dítěte,
- d) styku s nezletilým dítětem,
- e) rodičovské odpovědnosti,
- f) poručenství,
- g) opatrovnictví nezletilého dítěte,
- h) předání nezletilého dítěte,
- i) navrácení nezletilého dítěte,
- j) pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout,
- k) souhlasu s nakládáním se jměním nezletilého dítěte,
- l) zastupování nezletilého dítěte,
- m) ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření,
- n) pěstounské péče,
- o) určení data narození nezletilého dítěte,
- p) přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti,
- q) přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti.

- Jsou předmětem Vaší činnosti i nějaké úkony v rámci řízení o předběžném opatření? → Jaké to konkrétně jsou?
- Jaká je Vaše pracovní náplň ve spojitosti s cílovou skupinou dětí? → V čem spatřujete největší význam? → Jaké úkony jsou nejčastější/ nejméně časté?
- V jaké fázi probíhá Váš kontakt s dítětem/ rodiči?
- Dokázal/a byste popsat proces a Vaši úlohu v něm od počátečního oslovení ke spolupráci?
- Jakým způsobem probíhá Váš kontakt s dítětem/ rodiči?
- Čemu přikládáte při Vašem kontaktu s dítětem/ rodiči největší význam?
- Jaké metody a techniky využíváte při práci s touto cílovou skupinou?
- Jakým způsobem je organizována Vaše práce? → Jak hodnotíte tento způsob?
- Existují nějaké rozdíly ve spolupráci s jednotlivými soudci?
- Spolupracujete v rámci výkonu svých pracovních činností s jinými osobami či subjekty? → Jakými? → Co je obsahem spolupráce? → Jak byste tyto spolupráce zhodnotil/a?
- Funguje při Vašem soudě interdisciplinární tým? → Jak dlouho funguje? → Jste jeho členem? → Jak byste zhodnotil/a interdisciplinární spolupráci? → Vnímáte zde nějaké nedostatky či prostor pro zlepšení?

- Jaké se domníváte, že jsou důležité znalosti, dovednosti, schopnosti či kompetence pro soudního sociálního pracovníka?
- Existují nějaké faktory, které ztěžují výkon Vaší profese? → Jaké to jsou?
- Jaké bylo Vaše původní očekávání od této pozice? → Jak se toto Vaše očekávání naplnilo?
- Domníváte se, že by měla být pozice soudního sociálního pracovníka zřízena v českém justičním systému plošně, či nikoliv?
- Chtěl/a byste se ještě vyjádřit k něčemu, co zde nezaznělo? Máte něco, co byste rád/a doplnil/a? Máte nějaké poznatky, které by ve vztahu k tomuto tématu zaznít měly?